

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΣΤ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

Η κοινή εμπορική πολιτική
της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
Η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος

**ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ:
Εμπορικών & Οικονομικών Υποθέσεων**

Επιβλέπουσα:

ΡΕΒΕΚΚΑ - ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Σπουδάστρια:

ΜΑΡΙΑ ΜΑΝΤΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ – 2020

**«Η κοινή εμπορική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
Η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος»**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η μεγαλύτερη ενιαία αγορά, η ισχυρότερη εμπορική δύναμη και μία από τις πιο εξωστρεφείς οικονομίες παγκοσμίως. Σε αυτήν την κατάκτηση έχει συμβάλει τα μέγιστα η συνεχώς εξελισσόμενη Κοινή Εμπορική Πολιτική της ΕΕ, η οποία αποτελεί ένα από τα κορυφαία δείγματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Έχοντας αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα του εμπορίου, η ΕΕ καθορίζει την εμπορική πολιτική των μελών της, λαμβάνοντας τόσο αυτόνομα όσο και συμβατικά μέτρα πολιτικής για την προαγωγή ενός ανοιχτού και δίκαιου διεθνούς εμπορίου, ρυθμισμένου με κοινούς για όλους κανόνες. Ως κορυφαίος εμπορικός εταίρος εντός του διεθνούς εμπορικού συστήματος, η ΕΕ έχει συνάψει πλήθος αφενός διμερών και περιφερειακών συμφωνιών, αφετέρου πολυμερών συμφωνιών, με πεδίο εφαρμογής το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, τις εμπορικές πτυχές της πνευματικής ιδιοκτησίας και τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Πριν από τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπραγματεύεται τους όρους τους εξ ονόματος της ΕΕ, σε στενή συνεργασία με το Συμβούλιο της ΕΕ και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο και τη στόχευση τους ανάλογα με το είδος τους. Πάντως, κοινός παρονομαστής τους είναι ότι μέσω αυτών η ΕΕ από τη μία προστατεύει τα εμπορικά της συμφέροντα, από την άλλη επιχειρεί να προωθήσει τις ευρωπαϊκές αξίες και αρχές στον υπόλοιπο κόσμο. Η ιδιότητα της ΕΕ ως σημαντικότετου εμπορικού εταίρου επιβεβαιώνεται και από την κεντρική θέση που κατέχει εντός του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, παρά τις αντιδράσεις που έχει προκαλέσει κατά καιρούς η στάση της στους κόλπους του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ισορροπώντας ανάμεσα στη διμερή και την πολυμερή εμπορική διπλωματία, η ΕΕ επιδιώκει να διατηρήσει τον πρωταγωνιστικό της ρόλο στη διεθνή εμπορική σκηνή και να αυξήσει την οικονομική και πολιτική της δύναμη μέσα από τις εμπορικές της σχέσεις, προσαρμοζόμενη στις νέες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η παγκόσμια οικονομία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

Εμπορική πολιτική, Κοινή Εμπορική Πολιτική της ΕΕ, Εμπορικός εταίρος, Εμπορικές συμφωνίες, Διεθνές εμπόριο, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ABSTRACT

The European Union (EU) is the largest single market, the biggest trading power and one of the most extroverted economies in the world. The ever-evolving EU Common Trade Policy, one of the leading examples of European integration, has made the greatest contribution to this achievement. Having exclusive competence in the field of trade, the EU determines the trade policy of its members, taking both autonomous and conventional policy measures, to promote open and fair international trade, regulated by common rules for all actors. Being a leading trade partner in the international trading system, the EU has concluded a great number of bilateral and regional agreements, as well as multilateral agreements, covering trade in goods and services, trade aspects of intellectual property and foreign direct investment. Prior to concluding trade agreements, the European Commission negotiates regarding their terms on behalf of the EU, in close cooperation with the Council and the European Parliament. The EU trade agreements differ in their content and targeting depending on their type. However, their common denominator is that, through them, the EU protects its trade interests, while at the same time it promotes European values and principles to the rest of the world. The EU's status as a key trade partner is also confirmed by its central position within the multilateral trading system, despite the occasional backlash from its attitude within the World Trade Organization. Balancing between bilateral and multilateral trade diplomacy, the EU seeks to maintain its leading role in international trade and increase its economic and political power through its trade relations, adapting to the new challenges that the world economy has to face.

KEY WORDS

Trade policy, EU Common Trade Policy, Trade Partner, Trade Agreements, International Trade, World Trade Organization

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη – Λέξεις Κλειδιά.....	3
Abstract – Key words.....	4
Πίνακας Συντμήσεων και Συντομογραφιών.....	6
Πίνακες Στοιχείων και Εικόνων.....	7
Ευχαριστίες.....	8
Εισαγωγή.....	9
Κεφάλαιο 1: Τα χαρακτηριστικά της κοινής εμπορικής πολιτικής της ΕΕ	
1.1. Το αντικείμενο της κοινής εμπορικής πολιτικής (ΚΕΠ) της ΕΕ.....	13
1.2. Η φύση της αρμοδιότητας της ΕΕ στην ΚΕΠ.....	16
1.3. Η διαπραγμάτευση των εμπορικών συμφωνιών.....	18
Κεφάλαιο 2: Η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος	
2.1. Γενικά για τις εμπορικές συμφωνίες.....	22
2.2. Είδη εμπορικών συμφωνιών	26
2.3. Ζητήματα που αφορούν στο πλαίσιο δράσης της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου αναφορικά στις επενδύσεις.....	35
Κεφάλαιο 3: Η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος στους κόλπους του ΠΟΕ	
3.1. Στόχοι και λειτουργίες του ΠΟΕ.....	41
3.2. Η συμμετοχή της ΕΕ στον ΠΟΕ.....	45
3.3. Η στάση που έχει τηρήσει ως σήμερα η Ένωση εντός του συστήματος του ΠΟΕ.....	49
Συμπεράσματα.....	56
Βιβλιογραφία.....	60
Παράρτημα.....	65

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΕΚ	Συνθήκη Περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΚΕΠ	Κοινή Εμπορική Πολιτική
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΣΕΟΣ	Συμφωνίες Εταιρικής Οικονομικής Σύνδεσης
ΣΣ	Συμφωνίες Σύνδεσης
ΣΕΣ	Συμφωνίες Ελεύθερων Συναλλαγών
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΟΕΔ	Όργανο Επίλυσης Διαφορών
ΑΚΕ	Χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
FTA	Free Trade Agreements
EPA	Economic Partnership Agreements
CETA	Comprehensive Economic and Trade Agreement.
WTO	World Trade Organization
GATS	General Agreement on Trade in Services

GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
TRIPS	Agreement on Trade – Related Aspects on of Intellectual Property.
DSM	Dispute Settlement Mechanism
TPRM	Trade Policy Review Mechanism

ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

Πίνακας 1: Οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της ΕΕ - Εμπόριο προϊόντων το 2018 (σε εκατομμύρια ευρώ).....23

Πίνακας 2: Μορφές εμπορικής ισχύος της ΕΕ.....24

Πίνακας 3: Μερίδιο επί των παγκόσμιων ΑΞΕ το 2016 (%).....35

ΕΣΔΔΑ, ΜΑΝΤΕΛΟΥ ΜΑΡΙΑ , © 2020

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα 15/9/2020

Μαντέλου Μαρία

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κυρία Ρεβέκκα - Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, για την πολύτιμη στήριξη και τις στοχευμένες συμβουλές που μου παρείχε αφειδώς. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως τα μέλη της οικογένειάς μου για την υπομονή και την κατανόηση που επέδειξαν καθ' όλο το διάστημα της εκπόνησης αυτής της εργασίας.

"Open markets are not an end in themselves. They are just a means to achieve an end" – Cecilia Malmström, πρώην Επίτροπος Εμπορίου (2014 – 2019), κατά τη διάρκεια της ακρόασης της το 2014 ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Εισαγωγή

Η απελευθέρωση του εμπορίου είναι η *"raison d'être"* της ΕΕ, καθώς ο βασικός στόχος της Συνθήκης της Ρώμης ήταν η δημιουργία μίας τελωνειακής ένωσης μεταξύ των έξι ιδρυτικών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ενός κοινού εξωτερικού δασμολογίου για εισαγωγές από τρίτες χώρες. Η εσωτερική απελευθέρωση του εμπορίου και η ενιαία εμπορική πολιτική προς τα έξω έγιναν τα υλικά με τα οποία χτίστηκε η συμφιλίωση των ευρωπαϊκών κρατών - πρώην εχθρών που είχαν εμπλακεί σε διάστημα τριάντα ετών σε δύο καταστροφικούς παγκοσμίους πολέμους. Ως αποτέλεσμα, το μέγεθος της ενιαίας αγοράς, σε συνδυασμό με τον συλλογικό χαρακτήρα της ευρωπαϊκής εμπορικής πολιτικής, επέτρεψαν στην ΕΕ να εξελιχθεί σε αντίπαλο δέος των ΗΠΑ αναφορικά στις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις. (Meunier, 2005). Οι προοδευτικές διευρύνσεις της Ένωσης, η άνθιση των οικονομιών των κρατών μελών της και η εμπειρία πολλών δεκαετιών στη διαπραγμάτευση εμπορικών συμφωνιών την έχουν αναδείξει σε τεράστια εμπορική δύναμη και σε έναν από τους πιο υπολογίσιμους δρώντες του διεθνούς εμπορικού συστήματος. Η παρούσα δομή του παγκόσμιου συστήματος συναλλαγών έχει εν πολλοίς διαμορφωθεί από την ΕΕ, και το διεθνές εμπόριο είναι αδιαμφισβήτητα ο τομέας όπου η Ένωση ασκεί τη μεγαλύτερη οικονομική αλλά και πολιτική της επιρροή παγκοσμίως (Higgot, et al., 2005).

Σήμερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, παραμένοντας προσηλωμένη στην προώθηση του ελεύθερου εμπορίου, είναι μία από τις πλέον εξωστρεφείς οικονομίες παγκοσμίως. Είναι επίσης η μεγαλύτερη ενιαία αγορά στον κόσμο, αντιπροσωπεύοντας άνω του

20% του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ). Η ΕΕ είναι το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ - τόσο στο εμπόριο αγαθών όσο και στο εμπόριο υπηρεσιών-, ο μεγαλύτερος επενδυτής και σημαντικός αποδέκτης άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) από άλλες χώρες, καθώς και ο μεγαλύτερος χορηγός αναπτυξιακής βοήθειας παγκοσμίως. Έχει πιο πολλές εμπορικές σχέσεις με αναπτυσσόμενες χώρες συγκριτικά με όσες έχουν μαζί οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Ιαπωνία και η Κίνα ¹, ενώ είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας μεταποιημένων προϊόντων και υπηρεσιών παγκοσμίως και ταυτόχρονα η μεγαλύτερη εξαγωγική αγορά για 80 περίπου χώρες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020γ). Είναι ενδεικτικό ότι η αξία των εμπορικών συναλλαγών της ΕΕ με τον υπόλοιπο κόσμο ανήλθε, το 2018, σε 3.936 δισεκατομμύρια ευρώ (Eurostat, 2019).

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η Κοινή Εμπορική Πολιτική (εφεξής ΚΕΠ) της Ένωσης αποτελεί διαχρονικά το επίκεντρο των εξωτερικών πολιτικών της. Η ΚΕΠ οφείλει την αποτελεσματικότητά της στην ομοσπονδιακή της δομή και στην ίδια αντίληψη περί εμπορικής πολιτικής που συμμερίζονται τα 27 κράτη μέλη (Laroussilhe, 2019). Ως έχουσα αποκλειστική αρμοδιότητα στο εμπόριο, η ΕΕ, ενεργώντας ως ενιαία οντότητα, αφενός θεσπίζει τη σχετική εσωτερική νομοθεσία, αφετέρου διαπραγματεύεται εξ ονόματος όλων των κρατών μελών της τόσο διμερείς και περιφερειακές όσο και πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες, και υπερασπίζεται τα συμφέροντά τους σε διεθνείς εμπορικές διαφορές, προωθώντας σταθερά ένα ανοικτό και δίκαιο διεθνές σύστημα εμπορικών συναλλαγών. Συνεπώς, η ΚΕΠ αφορά τόσο στη διμερή εμπορική διπλωματία της Ένωσης, όσο και στην πολυμερή, η οποία εκδηλώνεται στους κόλπους του ΠΟΕ.

Χάρη στην ΚΕΠ, ισχυροποιείται η παρουσία της ΕΕ στο διεθνές εμπόριο, ευνοείται η σταθεροποίηση της ευρωπαϊκής οικονομίας και ενισχύεται ο ρόλος της ως ηγέτη στα παγκόσμια οικονομικά ζητήματα, ενώ ευνοούνται οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και προστατεύονται οι ευρωπαίοι καταναλωτές. (Well & Reardon, 2011) Παράλληλα, μέσα από την ΚΕΠ η ΕΕ αυξάνει και την πολιτική της δύναμη, καθώς χρησιμοποιεί την πρόσβαση στην αγορά της ως διαπραγματευτικό “δόλωμα” προκειμένου να

¹ Εξαιρουμένων των καυσίμων.

επιφέρει αλλαγές, τόσο στο εσωτερικό των χωρών – εμπορικών της εταίρων (από την αγορά εργασίας μέχρι την αναπτυξιακή πολιτική), όσο και στη διεθνή σκηνή (από την παγκόσμια διακυβέρνηση μέχρι την εξωτερική πολιτική) (Meunier & Nicolaidis, 2006). Έτσι, παράλληλα με την προστασία των εμπορικών της συμφερόντων, η ΕΕ αξιοποιεί τα διεθνή εμπορικά εργαλεία για να επεκτείνει τις κανονιστικές της πρακτικές στον υπόλοιπο κόσμο, ώστε να προωθήσει αξίες όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, η χρηστή διακυβέρνηση και η προστασία του περιβάλλοντος (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019γ).

Οι διατάξεις της ΚΕΠ απαρτίζονται από τα άρθρα 206 και 207 ΣΛΕΕ και εντάσσονται στον Τίτλο II του Πέμπτου Μέρους της ΣΛΕΕ που αφορά την εξωτερική δράση της Ένωσης. Το άρθρο 206 ΣΛΕΕ θέτει τους στόχους της ΚΕΠ: εκεί ορίζεται ότι *«με τη δημιουργία τελωνειακής ένωσης σύμφωνα με τα άρθρα 28 έως 32, η Ένωση συμβάλλει, για το κοινό συμφέρον, στην αρμονική ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου, στην προοδευτική κατάργηση των περιορισμών στις διεθνείς συναλλαγές και στις άμεσες ξένες επενδύσεις, καθώς και στον περιορισμό των τελωνειακών και άλλων φραγμών»*. Το άρθρο 207 ΣΛΕΕ (που θα εξετασθεί κατωτέρω) περιέχει τις ουσιαστικές ρυθμίσεις του πρωτογενούς δικαίου στον τομέα της ΚΕΠ. Περιγράφει τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο της, ενώ αναφέρει ότι η ΚΕΠ διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών. Επίσης, αναφέρει ότι τα μέτρα πρέπει να ασκούνται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης.

Παράλληλα, σύμφωνα με το άρθρο 205 ΣΛΕΕ, ως πολιτική της Ένωσης που σχετίζεται με τη διεθνή της δράση, η ΚΕΠ πέρα από την προώθηση των ειδικών αρχών και στόχων της, πρέπει να κατευθύνεται και από τις γενικές αρχές και τους στόχους που παρατίθενται στο Κεφάλαιο 1 του Τίτλου V της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (το οποίο περιέχει τις γενικές διατάξεις για την εξωτερική δράση της Ένωσης) (Dimopoulos, 2005). Αυτές οι γενικές αρχές και στόχοι καθορίζονται στο άρθρο 21 ΣΕΕ και περιλαμβάνουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης και τον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου.

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό να αναδείξει το ρόλο της Ένωσης ως εμπορικού εταίρου στο πλαίσιο της ΚΕΠ μέσω δευτερογενούς έρευνας, επομένως μέσα από τη μελέτη της σχετικής ενωσιακής νομοθεσίας και της νομοθεσίας του ΠΟΕ, της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου της ΕΕ, των εμπορικών συμφωνιών της ΕΕ και σχετικής βιβλιογραφίας. Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας θα παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά της ΚΕΠ, ήτοι το αντικείμενο της, η φύση της αρμοδιότητας της Ένωσης αναφορικά στην ΚΕΠ και η διαδικασία διαπραγμάτευσης των εμπορικών συμφωνιών της. Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα εξεταστούν εκφάνσεις της ιδιότητας της Ένωσης ως εμπορικού εταίρου, και συγκεκριμένα πρώτα θα παρουσιασθούν κάποια γενικά στοιχεία για τις εμπορικές συμφωνίες, κατόπιν τα είδη τους, κι έπειτα ορισμένα ειδικότερα ζητήματα που αφορούν στις άμεσες ξένες επενδύσεις. Στο τρίτο κεφάλαιο, εν είδει μελέτης περίπτωσης, θα επιχειρηθεί μία επισκόπηση της σχέσης της ΕΕ με τον ΠΟΕ, δεδομένης της σπουδαιότητας της. Αρχικά θα παρουσιαστούν οι στόχοι και οι λειτουργίες του ΠΟΕ, έπειτα ο τρόπος συμμετοχής της ΕΕ στους κόλπους του εν λόγω Οργανισμού, και ύστερα θα εξετασθεί η στάση που έχει τηρήσει ως σήμερα η Ένωση εντός του ΠΟΕ. Στο τέλος της εργασίας, θα επιχειρηθεί η εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων ως προς τη σπουδαιότητα της ΚΕΠ και τη διατήρηση της ιδιότητας της Ένωσης ως ισχυρού δρώντα στο διεθνές εμπορικό σύστημα.

Κεφάλαιο 1

Τα χαρακτηριστικά της κοινής εμπορικής πολιτικής της ΕΕ

1.1. Το αντικείμενο της κοινής εμπορικής πολιτικής (ΚΕΠ) της ΕΕ

Σήμερα, πέρα από το εμπόριο προϊόντων, οι αρμοδιότητες της ΕΕ στην κοινή εμπορική πολιτική καλύπτουν το εμπόριο υπηρεσιών, τις εμπορικές πτυχές της πνευματικής ιδιοκτησίας και τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Όμως αυτό, όπως γνωρίζουμε, δεν ίσχυε από την απαρχή της δημιουργίας της ΚΕΠ. Το 1957, όταν ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), η κοινή εμπορική πολιτική περιελάμβανε μόνο το εμπόριο προϊόντων (Άρθρο 9 επ., Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, 1957). Η ΚΕΠ ήταν προς τα εκεί προσανατολισμένη, σε συμφωνία με το γενικό κλίμα του διεθνούς εμπορίου της εποχής (Μαυρομάτη, 2017), το οποίο άλλωστε αντανάκλασε και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT, 1947). Η ΚΕΠ εξελίχθηκε με το πέρασμα των ετών, οπότε και οι υπόλοιποι τομείς της ενσωματώθηκαν σταδιακά σε αυτήν με τις Συνθήκες του Άμστερνταμ, της Νίκαιας, και, τέλος, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Αναφορικά στην ενσωμάτωση των υπηρεσιών και τις εμπορικών πτυχών των πνευματικών δικαιωμάτων, παρατηρούμε τα εξής: Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), στο άρθρο 133 παρ. 5 της ΣΕΚ προβλέφθηκε ότι το Συμβούλιο αποκτούσε απλώς τη δυνατότητα να επεκτείνει (με ομόφωνη απόφαση του) την εφαρμογή της ΚΕΠ σε διεθνείς διαπραγματεύσεις και συμφωνίες σχετικά με τις υπηρεσίες και την πνευματική ιδιοκτησία², στο μέτρο που οι τομείς αυτοί δεν ενέπιπταν ήδη στην ΚΕΠ (Συνθήκη του Άμστερνταμ, 1997). Κατόπιν, με τη Συνθήκη της Νίκαιας (2001), το άρθρο 133 παρ. 5 της ΣΕΚ τροποποιήθηκε εκ νέου, ορίζοντας ότι η σύναψη συμφωνιών στους τομείς του εμπορίου υπηρεσιών και των εμπορικών πτυχών της πνευματικής ιδιοκτησίας εντάσσεται στην ΚΕΠ, εφόσον οι συμφωνίες αυτές δεν

²Παρατηρούμε ότι, όπως στις προηγούμενες Συνθήκες, έτσι και στη Συνθήκη της Λισαβόνας δεν υπάρχει κάποιος ορισμός ως προς την έννοια των υπηρεσιών ούτε ως προς την έννοια των εμπορικών πτυχών της πνευματικής ιδιοκτησίας (παρ. 1 άρθρο 207 ΣΛΕΕ).

περιλαμβάνονται ήδη στο πεδίο εφαρμογής της τελευταίας (Συνθήκη της Νίκαιας, 2001). Όμως, η επέκταση του πεδίου εφαρμογής της ΚΕΠ δεν περιελάμβανε τη λήψη αυτόνομων εμπορικών μέτρων, αλλά περιοριζόταν στα συμβατικά μέτρα. Αυτό άλλαξε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (2007), αφού πλέον οι εν λόγω δύο τομείς περιλαμβάνονται στη βασική παράγραφο που ρυθμίζει το πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠ (παρ.1 άρθρ. 207 ΣΛΕΕ) μην αποτελώντας πλέον ξεχωριστή κατηγορία (Μαυρομάτη, 2017). Επιπρόσθετα, η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου που αφορά στη λήψη αυτόνομων μέτρων καλύπτει όλους τους τομείς της ΚΕΠ και όχι μόνο το εμπόριο προϊόντων, δεδομένου ότι δεν περιλαμβάνεται ρητή εξαίρεση κάποιου τομέα (Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016).

Γενικότερα, η Συνθήκη της Λισαβόνας ενδυνάμωσε τις εξουσίες της ΕΕ σχετικά με το εμπόριο, όχι μόνο με το να αυξήσει τις αρμοδιότητες της αναφορικά στις υπηρεσίες και τις εμπορικές πτυχές των πνευματικών δικαιωμάτων, αλλά και με το να συμπεριλάβει τις άμεσες ξένες επενδύσεις στο πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠ, επιτρέποντας έτσι μία πιο συνολική προσέγγιση σε ζητήματα εμπορίου και επενδύσεων³ (Brulhart & Matthews, 2007). Συνεπώς, μία από τις σημαντικότερες αλλαγές που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στην ΚΕΠ, είναι η, για πρώτη φορά, συμπερίληψη των άμεσων ξένων επενδύσεων (εφεξής ΑΞΕ) στη ρητή αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης (Άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο ε' ΣΛΕΕ).

Αναλυτικότερα, οι διατάξεις των άρθρων 206 και 207 παρ.1 ΣΛΕΕ επεκτείνουν ρητώς το πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠ και στις ΑΞΕ, χωρίς να παρέχουν καμία περαιτέρω διευκρίνιση σχετικά με το τι ακριβώς οι ΑΞΕ περιλαμβάνουν. Σύμφωνα πάντως με το

³ Το περιεχόμενο της παραγράφου 1 του άρθρου 207 της ΣΛΕΕ έχει ως εξής: «Η κοινή εμπορική πολιτική διαμορφώνεται βάσει ενιαίων αρχών, ιδίως όσον αφορά τις μεταβολές δασμολογικών συντελεστών, τη σύναψη δασμολογικών και εμπορικών συμφωνιών σχετικά με τις ανταλλαγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών, και τις εμπορικές πτυχές της διανοητικής ιδιοκτησίας, τις άμεσες ξένες επενδύσεις, την ενοποίηση των μέτρων ελευθέρωσης, την πολιτική των εξαγωγών και τα μέτρα εμπορικής άμυνας, στα οποία περιλαμβάνονται τα μέτρα που λαμβάνονται σε περιπτώσεις ντάμπινγκ και επιδοτήσεων. Η κοινή εμπορική πολιτική ασκείται στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής δράσης της Ένωσης». Το άρθρο παραθέτει ενδεικτική απαρίθμηση των τομέων που υπάγονται στην ΚΕΠ.

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴ (ΔΕΕ), η έννοια των ‘‘άμεσων επενδύσεων’’ αφορά τις «πάσης φύσεως επενδύσεις τις οποίες διενεργούν τα φυσικά ή τα νομικά πρόσωπα και οι οποίες αποσκοπούν στη δημιουργία ή στη διατήρηση σταθερών και αμέσων σχέσεων μεταξύ του επενδυτή και της επιχειρήσεως για την οποία προορίζονται τα κεφάλαια αυτά προς άσκηση ορισμένης οικονομικής δραστηριότητας» (ΔΕΕ, απόφαση 181/12)⁵. Έτσι, αποκλείονται από το πεδίο των ΑΞΕ οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου ή άλλου τύπου επενδύσεις.

Άλλωστε, από τη διατύπωση του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να εξαχθεί ένα σαφές συμπέρασμα ως προς το εύρος της αρμοδιότητας της Ένωσης αναφορικά στις ΑΞΕ, δηλαδή ως προς το αν η αρμοδιότητα της Ένωσης περιλαμβάνει και τη ρύθμιση της προστασίας των επενδύσεων ή αφορά μόνο την ελευθέρωσή τους. Το Δικαστήριο, στη Γνωμοδότηση 2/15⁶, έδωσε τη λύση, κρίνοντας ότι στην έννοια των ΑΞΕ περιλαμβάνεται και η προστασία των επενδύσεων. Ως αποτέλεσμα, τα κράτη μέλη χάνουν την αποκλειστική αρμοδιότητα να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν συμφωνίες προστασίας των επενδύσεων, ενώ η Ένωση είναι αρμόδια να διαπραγματεύεται τις νέες σχετικές συμφωνίες αλλά και να επαναδιαπραγματεύεται τις παλιές (Μαυρομάτη, 2017). Συμπερασματικά, γίνεται αντιληπτό ότι η κοινή εμπορική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει πλέον μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας ένα ευρύτατο πεδίο αρμοδιοτήτων.

⁴ Υπενθυμίζεται ότι μέχρι τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας (2009), το σημερινό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) αναφερόταν ως «Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» (ΔΕΚ).

⁵ ΔΕΕ, Απόφαση της 17.10.2013, C-181/12, Yvon Welte, ECLI:EU:C:2013:662.

⁶ ΔΕΕ, Γνωμοδότηση της 16.5.2017, 2/15, Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ Σιγκαπούρης, ECLI:EU:C:2017:376.

1.2. Η φύση της αρμοδιότητας της ΕΕ αναφορικά στην ΚΕΠ

Ως γνωστόν, η δράση της ΕΕ διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, με την έννοια ότι η Ένωση έχει μόνον τις αρμοδιότητες που τις έχουν ρητά απονείμει τα κράτη μέλη (Άρθρο 4 παρ.1. ΣΕΕ). Τα τρία είδη αρμοδιοτήτων που προβλέπονται από τη Συνθήκη της Λισαβόνας είναι: i) αποκλειστικές αρμοδιότητες, ii) συντρέχουσα αρμοδιότητα, και iii) συμπληρωματικές αρμοδιότητες.

Το άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο ε' της ΣΛΕΕ ορίζει ότι η Ένωση έχει ρητές αποκλειστικές αρμοδιότητες αναφορικά στην κοινή εμπορική πολιτική, γεγονός που την καθιστά αποκλειστικά αρμόδια να νομοθετεί και να εκδίδει νομικά δεσμευτικές πράξεις, ενώ στην παράγραφο 1 του άρθρου 2 ορίζεται ότι τα κράτη μέλη έχουν την εν λόγω δυνατότητα μόνο εάν εξουσιοδοτηθούν προς τούτο από την Ένωση ή μόνο προκειμένου να εφαρμόσουν τις πράξεις της Ένωσης (Παπαδοπούλου, 2018-2019). Συνεπώς, ως αποτέλεσμα της ρητής αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠ, μόνο τα θεσμικά όργανα της Ένωσης έχουν την εξουσία να υιοθετούν αυτόνομα μέτρα (δηλαδή μονομερή), καθώς και συμβατικά μέτρα (δηλαδή να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν σχετικές διεθνείς συμφωνίες με τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς).

Επιπλέον, το άρθρο 3 παρ. 2 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 216 παρ. 1 ΣΛΕΕ, επίσης αναγνωρίζουν αποκλειστική εξωτερική αρμοδιότητα της Ένωσης, ακόμα και όταν δεν προβλέπεται στη Συνθήκη ανάλογη ρητή διάταξη, εφόσον αυτή αντανάκλα την ύπαρξη εσωτερικής αρμοδιότητας και στο βαθμό που αυτή είναι απαραίτητη για την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής (ΔΕΚ, 22/70, ΑΕΤΡ)⁷. Οι δύο αυτές διατάξεις αποτελούν κωδικοποίηση της προηγούμενης νομολογίας του Δικαστηρίου, με την οποία προσδιορίστηκε το σύνολο των εξωτερικών αρμοδιοτήτων της ΕΕ ως αντανάκλαση των εσωτερικών της αρμοδιοτήτων. Πρόκειται για το λεγόμενο «δόγμα των συνεπαγόμενων ή σιωπηρών αρμοδιοτήτων της Ένωσης».

Η πρώτη φορά που τέθηκε το ζήτημα της δυνατότητας να στηριχθεί η εξωτερική

⁷ ΔΕΚ, απόφαση της 31.03.1971, 22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (ΑΕΤΡ), ECLI:EU:C:1971:32

αρμοδιότητα της Ένωσης σε προϋποθέσεις άλλες πέρα από σε μία ρητή εξουσιοδοτική διάταξη της Συνθήκης ήταν επί τη ευκαιρία της απόφασης AETR του ΔΕΚ, η οποία οδήγησε στην καθιέρωση του λεγόμενου δόγματος των συνεπαγόμενων εξουσιών, γνωστού και ως δόγμα AETR. Μεταξύ άλλων, στην απόφαση του το Δικαστήριο τόνισε ότι κάθε φορά που, για την εφαρμογή μιας προβλεπόμενης από τη Συνθήκη κοινής πολιτικής, η Κοινότητα εκδίδει διατάξεις οι οποίες θεσπίζουν, με οποιαδήποτε μορφή, κοινούς κανόνες, τα κράτη μέλη δεν έχουν πλέον το δικαίωμα, άσχετα αν δρουν ατομικά ή ακόμα και συλλογικά, να αναλαμβάνουν έναντι τρίτων κρατών υποχρεώσεις που θίγουν αυτούς τους κανόνες (ΔΕΚ, 22/70, AERT)⁸. Κατόπιν, ακολούθησαν τέσσερις καθοριστικές Γνωμοδοτήσεις του ΔΕΚ (Γνωμοδότηση 1/76, Γνωμοδότηση 2/91, Γνωμοδότηση 1/94, Γνωμοδότηση 1/03), οι οποίες μαζί με την Απόφαση AETR, οδήγησαν στην τελική διαμόρφωση του δόγματος των συνεπαγόμενων ή σιωπηρών αρμοδιοτήτων της Ένωσης (Μαυρομάτη, 2017).

Επανερχόμενοι στις δύο σχετικές διατάξεις, που όπως αναφέρθηκε αποτελούν κωδικοποίηση της προαναφερθείσας νομολογίας του Δικαστηρίου, παρατηρούμε τα εξής: Αφενός, το άρθρο 216 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ αποτελεί γενική διάταξη, με την οποία καθορίζεται η ύπαρξη της εξωτερικής αρμοδιότητας της Ένωσης. Εδώ προβλέπεται ότι η Ένωση μπορεί να συνάπτει συμφωνία με μία ή περισσότερες τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς όταν το προβλέπουν οι Συνθήκες ή όταν η σύναψη συμφωνίας είναι αναγκαία για την επίτευξη, στο πλαίσιο των πολιτικών της Ένωσης, ενός εκ των στόχων που καθορίζονται από τις Συνθήκες, ή προβλέπεται σε νομικά δεσμευτική πράξη της Ένωσης ή ακόμη ενδέχεται να επηρεάσει κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους, χωρίς όμως να ορίζεται αν η αρμοδιότητα είναι αποκλειστική ή συντρέχουσα.

Αφετέρου, το άρθρο 3 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ ορίζει ότι η Ένωση έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας όταν η σύναψη αυτή προβλέπεται σε νομοθετική πράξη της Ένωσης ή είναι απαραίτητη για να μπορέσει η Ένωση να ασκήσει την εσωτερική της αρμοδιότητα, ή κατά το μέτρο που ενδέχεται να επηρεάσει τους κοινούς κανόνες ή να μεταβάλει την εμβέλειά τους.

⁸ ΔΕΚ, απόφαση της 31.03.1971, 22/70, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (AETR), ECLI:EU:C:1971:729.

Τέλος, επιβάλλεται να επισημανθούν οι δύο περιορισμοί της αρμοδιότητας της ως προς την ΚΕΠ. Σύμφωνα με την παρ.6 του άρθρου 207 της ΣΛΕΕ: «*Η άσκηση των αρμοδιοτήτων που απονέμει το παρόν άρθρο στον τομέα της κοινής εμπορικής πολιτικής δεν επηρεάζει την οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών, ούτε συνεπάγεται εναρμόνιση των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών κατά το μέτρο που οι Συνθήκες αποκλείουν την εναρμόνιση αυτή.*» Η διάταξη αυτή, δηλαδή, αφενός, επισημαίνει ότι οι εσωτερικές αρμοδιότητες της Ένωσης περιορίζονται σε αυτές που προβλέπονται ρητώς από τις Συνθήκες. Αφετέρου επισημαίνεται πως, μέσω της ασκήσεως των αρμοδιοτήτων της στο πλαίσιο του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, η ΕΕ δεν πρέπει να υπονομεύει την βάση των Συνθηκών απαγόρευση της εναρμόνισης των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών.

1.3. Η διαπραγμάτευση των εμπορικών συμφωνιών

Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παρ.1 του άρθρου 207 της ΣΛΕΕ, η δράση της Ένωσης στον τομέα της ΚΕΠ λαμβάνει δύο μορφές: πρόκειται για τα αυτόνομα και τα συμβατικά μέτρα πολιτικής. Τα αυτόνομα μέτρα εμπορικής πολιτικής λαμβάνονται μονομερώς από τα όργανα της ΕΕ, κι αφορούν στο κοινό εξωτερικό δασμολόγιο, το κοινό καθεστώς εισαγωγών, το κοινό καθεστώς εξαγωγών και τα μέτρα εμπορικής άμυνας (μέτρα αντινταμπινγκ, μέτρα αντεπιδοτήσεων). Στα συμβατικά μέτρα εμπορικής πολιτικής εντάσσονται οι διμερείς ή πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες που συνάπτει η Ένωση με τρίτα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς.

Όταν επιλέγεται η συμβατική οδός, η ΕΕ προβαίνει σε εμπορικές διαπραγματεύσεις σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 218 ΣΛΕΕ (σε συνδυασμό με τα διαλαμβανόμενα στις παρ. 3, 4 και 5 του άρθρου 207 ΣΛΕΕ).

Πρώτον, η Επιτροπή ζητεί εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο για να διαπραγματευτεί μία νέα εμπορική συμφωνία εξ ονόματος της ΕΕ. Η σχετική εξουσιοδότηση του Συμβουλίου περιέχει ‘‘οδηγίες’’. Αυτές συχνά αναφέρονται ως ‘‘διαπραγματευτική εντολή’’ και περιγράφουν τί θα πρέπει να επιτύχει η Επιτροπή μέσω της συμφωνίας.

Δηλαδή, το Συμβούλιο δίνει οδηγίες διαπραγμάτευσης, οι οποίες καλύπτουν τους στόχους, το πεδίο και τις ενδεχόμενες προθεσμίες των διαπραγματεύσεων (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019α).

Έπειτα, η Επιτροπή διαπραγματεύεται με τη χώρα-εταίρο εξ ονόματος της ΕΕ, σε στενή συνεργασία με το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, η Επιτροπή: συνεργάζεται στενά με την Επιτροπή Εμπορικής Πολιτικής του Συμβουλίου, ενημερώνει πλήρως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διεξάγει συναντήσεις με εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών. Επίσης, εκδίδει Αναφορές με τις θέσεις της ΕΕ, προτεινόμενα κείμενα για τη συμφωνία, Αναφορές επί των διαπραγματεύσεων, Μελέτες επιπτώσεων και Αναφορές με στοιχεία επί της συμφωνίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Άλλωστε, η Επιτροπή υποβάλλει τακτικά έκθεση στην Επιτροπή Εμπορικής Πολιτικής καθώς και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την πρόοδο των διαπραγματεύσεων.

Οι διαπραγματεύσεις είναι δυνατόν να αφορούν σε:

i) Αφαίρεση ή μείωση δασμών σε αγαθά που εξάγουν ευρωπαϊκές εταιρίες, ii) Απαλοιφή ποσοτικών περιορισμών στη χώρα-εταίρο προς όφελος των ευρωπαϊκών εταιριών που εξάγουν εκεί, iii) Παροχή υπηρεσιών και προσφορές για δημόσιες συμβάσεις στη χώρα - εταίρο, iv) Μείωση γραφειοκρατίας προς διευκόλυνση των ευρωπαϊκών εταιριών που εξάγουν στη χώρα-εταίρο, κ.α.

Αφού καταλήξει με τους εταίρους στο κείμενο της συμφωνίας, η Επιτροπή υποβάλλει στο Συμβούλιο επίσημες προτάσεις προς έγκριση. Κατόπιν συζητήσεων, το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση για την υπογραφή της συμφωνίας εξ ονόματος της ΕΕ. Στη συνέχεια, διαβιβάζει την υπογραφείσα συμφωνία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προς έγκριση.

Στα τελικά στάδια, εφόσον το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δώσει την έγκρισή του, το Συμβούλιο εκδίδει την απόφαση για τη σύναψη της συμφωνίας. Η χώρα - εταίρος, κατόπιν, επικυρώνει την υπογραφείσα σύμβαση, και έπειτα το Συμβούλιο ανακηρύσσει ότι η συμφωνία τίθεται σε ισχύ (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019α). Αν η εμπορική συμφωνία καλύπτει τομείς όπου υπάρχει συντρέχουσα

αρμοδιότητα της ΕΕ, αυτή μπορεί να τεθεί σε ισχύ μόνο αφού τα κράτη μέλη της ΕΕ την υπογράψουν και την επικυρώσουν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 207 ΣΛΕΕ, εναπόκειται στο Συμβούλιο και την Επιτροπή να μεριμνούν ώστε οι υπό διαπραγμάτευση συμφωνίες να συνάδουν με τις πολιτικές και τους εσωτερικούς κανόνες της Ένωσης. Επισημαίνεται άλλωστε ότι κατά τις διαπραγματεύσεις η ΕΕ λαμβάνει επίσης υπόψη τη γνώμη πολιτών, επιχειρήσεων και μη κυβερνητικών οργανώσεων (Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019).

Ενώ συνήθως για τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη των εν λόγω συμφωνιών το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, στην παράγραφο 4 του άρθρου 207 ΣΛΕΕ ορίζεται σε ποιες περιπτώσεις απαιτείται το Συμβούλιο να αποφασίσει ομόφωνα: *«Για τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη συμφωνίας στους τομείς του εμπορίου υπηρεσιών και των εμπορικών πτυχών της διανοητικής ιδιοκτησίας, καθώς και των άμεσων ξένων επενδύσεων, το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα όταν η συμφωνία αυτή περιλαμβάνει διατάξεις για τις οποίες απαιτείται ομοφωνία για τη θέσπιση εσωτερικών κανόνων. Το Συμβούλιο αποφασίζει επίσης ομόφωνα για τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη συμφωνιών: α) στον τομέα του εμπορίου των πολιτιστικών και οπτικοακουστικών υπηρεσιών, όταν υπάρχει κίνδυνος οι συμφωνίες αυτές να θίξουν την πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία της Ένωσης, β) στον τομέα του εμπορίου κοινωνικών, εκπαιδευτικών και υγειονομικών υπηρεσιών, όταν υπάρχει κίνδυνος οι συμφωνίες αυτές να επιφέρουν σοβαρή διατάραξη της οργάνωσης των υπηρεσιών αυτών σε εθνικό επίπεδο και να θιγούν οι ευθύνες των κρατών μελών όσον αφορά την παροχή τους».*

Τέλος, δυνάμει της παραγράφου 11 του άρθρου 218 της ΣΛΕΕ, προβλέπεται διαδικασία βάσει της οποίας επιτρέπεται στα κράτη μέλη, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο ή στην Επιτροπή να ζητήσουν από το Δικαστήριο να γνωμοδοτήσει ως προς το αν σχεδιαζόμενη συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και τρίτης χώρας είναι συμβατή με τις Συνθήκες (πχ ως προς την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών όσον αφορά τη σύναψη ΣΕΣ). Αν η γνώμη του Δικαστηρίου είναι αρνητική, η συμφωνία πρέπει να τροποποιηθεί (ή οι Συνθήκες να αναθεωρηθούν), αλλιώς δεν μπορεί να τεθεί σε ισχύ. Η απόφαση του Δικαστηρίου, στην περίπτωση της διαδικασίας του άρθρου 218, παράγραφος 11, ΣΛΕΕ

αποκαλείται «γνώμη». Από τη διάταξη αυτή διαφαίνεται ο σημαντικός ρόλος που επιφυλάσσεται το Δικαστήριο, καθώς διατηρεί το δικαίωμα να ανατρέψει ολόκληρη τη διαδικασία σε περίπτωση που η γνώμη του είναι αρνητική ως προς τη συμβατότητα της σχεδιαζόμενης συμφωνίας με τις Συνθήκες.

Ενόψει μίας νέας αρχιτεκτονικής στις εμπορικές διαπραγματεύσεις, στις 22 Μαΐου 2018 το Συμβούλιο ενέκρινε συμπεράσματα, στα οποία ορίζονται οι βασικές αρχές που θα διέπουν στο εξής την προσέγγιση του στις εμπορικές διαπραγματεύσεις. Πιο συγκεκριμένα, το Συμβούλιο επικεντρώθηκε σε δύο θέματα: α) την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να συστήσει διαχωρισμό των επενδυτικών διατάξεων και των λοιπών εμπορικών διατάξεων σε διαφορετικές συμφωνίες, και β) τον ρόλο του Συμβουλίου στις εμπορικές διαπραγματεύσεις (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019α). Ο ρόλος του Συμβουλίου επιβάλλει να ενισχυθεί η συμμετοχή του σε όλα τα στάδια της διαπραγματευτικής διαδικασίας, καθώς και να μεγιστοποιηθεί η προσπάθεια να προκύπτουν συναινετικές αποφάσεις, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι λαμβάνεται επαρκώς υπόψη το συμφέρον όλων των κρατών μελών. Άλλωστε, στα συμπεράσματά του, το Συμβούλιο τονίζει τη σημασία της ενημέρωσης όλων των ενδιαφερομένων φορέων, μεταξύ άλλων των εθνικών κοινοβουλίων και της κοινωνίας των πολιτών, αναφορικά με την πρόοδο και το περιεχόμενο των υπό διαπραγμάτευση εμπορικών συμφωνιών (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018).

Κεφάλαιο 2

Η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος

2.1. Γενικά για τις εμπορικές συμφωνίες

Αληθεύει ότι η ΕΕ είναι προσηλωμένη στην προαγωγή ανοιχτού και δίκαιου εμπορίου με τους εμπορικούς της εταίρους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020β). Η ΕΕ επιδιώκει την ελευθέρωση του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών τόσο μέσα από διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ, όσο και μέσα από διμερείς και περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020α). Ανταποκρινόμενη στο ρόλο της ως κορυφαία εμπορική δύναμη, η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος ακολουθεί μία φιλόδοξη στρατηγική ‘‘ρυθμισμένων’’ με κανόνες ανοιχτών αγορών, στο πλαίσιο της ιδεολογίας του ταξιφιλελευθερισμού⁹ (Laroussilhe, 2019).

Μέσω της κοινής δράσης, τα 27 κράτη - μέλη επωφελούνται από την αυξημένη διαπραγματευτική ισχύ της ΕΕ κατά από τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών με άλλες χώρες ή περιφερειακούς ομίλους. Οι συμφωνίες αυτές παρέχουν αμοιβαία επωφελή πρόσβαση στις αγορές τόσο της ΕΕ όσο και των εν λόγω χωρών ή περιφερειών. Οι εμπορικές συμφωνίες επιτρέπουν στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να έχουν πιο εύκολη και φθηνότερη πρόσβαση σε πρώτες ύλες και άλλες εισροές, ώστε να παραμένουν ανταγωνιστικές. Επιπλέον, τους βοηθούν να είναι πιο αποτελεσματικές στο εξωτερικό, μέσα από την αύξηση των εξαγωγών τους σε χώρες και περιοχές εκτός ΕΕ. Αυτή η αύξηση στις εμπορικές συναλλαγές οδηγεί σε οικονομική μεγέθυνση και βοηθά στη δημιουργία θέσεων εργασίας, ενώ παράλληλα προσφέρει στους καταναλωτές μία πιο ευρεία γκάμα προϊόντων σε πιο χαμηλές τιμές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Επιπλέον, μέσω των εμπορικών συμφωνιών η ΕΕ προάγει την ενσωμάτωση όλο και

⁹ Ταξιφιλελευθερισμός (ordo-liberalism): η γερμανική παραλλαγή του οικονομικού φιλελευθερισμού, η οποία δίνει έμφαση στην ανάγκη το κράτος να διασφαλίζει ότι η ελεύθερη αγορά παράγει αποτελέσματα πλησίον του θεωρητικού της δυναμικού. Οι θέσεις του ταξιφιλελευθερισμού έγιναν το θεμέλιο της δημιουργίας του μεταπολεμικού γερμανικού οικονομικού μοντέλου, δηλαδή της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς, που κατόπιν επηρέασε τα οικονομικά μοντέλα όλης της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης (<https://en.wikipedia.org/wiki/Ordoliberalism>).

περισσότερων χωρών στην παγκόσμια οικονομία, κυρίως μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο, όπως επιτάσσει το άρθρο 21 παρ.2 της ΣΛΕΕ.

Πίνακας 1 - Οι κύριοι εμπορικοί εταίροι της ΕΕ -Εμπόριο προϊόντων το 2018 (σε εκατομμύρια ευρώ)

Χώρα	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Σύνολο	Εμπορικό Ισοζύγιο
ΗΠΑ	406 372	267 270	673 642	+139 102
Κίνα	209 906	394 698	604 604	-184 791
Ελβετία	156 484	108 980	265 464	+47 504
Κόσμος	1 955 746	1 980 361	3 936 107	-24 615

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019

Κάθε συμφωνία είναι μοναδική και μπορεί να περιλαμβάνει διατάξεις για το εμπόριο αγαθών, το εμπόριο υπηρεσιών, τις άμεσες ξένες επενδύσεις, κανόνες για ζητήματα όπως η διανοητική ιδιοκτησία ή η βιώσιμη ανάπτυξη, ή ακόμη και ρήτρες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα (Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019). Επιπλέον, οι εμπορικές συμφωνίες συνάπτονται σύμφωνα με τις ενωσιακές αρχές, γεγονός που βοηθά την ΕΕ να παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της παγκοσμιοποίησης, ειδικά σε θέματα όπως είναι οι συνθήκες εργασίας και η προστασία του περιβάλλοντος (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Συνεπώς, οι εμπορικές συμφωνίες διαφέρουν μεταξύ τους, ανάλογα με τον εμπορικό εταίρο και τις προτεραιότητες πολιτικής που τίθενται (Wuuck, 2017). Στον παρακάτω πίνακα έχουν σχηματοποιηθεί οι μορφές εμπορικής ισχύος της ΕΕ, όπως διαφοροποιούνται στις διμερείς, τις περιφερειακές και τις παγκόσμιες εμπορικές σχέσεις. Στο παρόν κεφάλαιο, θα επικεντρωθούμε στο ρόλο της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου σε διμερείς και περιφερειακές συμφωνίες.

Πίνακας 2 – Μορφές εμπορικής ισχύος της ΕΕ

Φύση των εμπορικών σχέσεων	Η ισχύς της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου – Εξαγωγή αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων	Η ισχύς της ΕΕ μέσω του εμπορίου – Εξαγωγή κανόνων και νορμών
Διμερείς	Διαπραγματευτική ισχύς για πρόσβαση στις αγορές	Εκδημοκρατισμός, ανάπτυξη, διακυβέρνηση, υιοθέτηση κανόνων
Περιφερειακές	Αμοιβαία πρόσβαση στις αγορές	Εξαγωγή κανόνων της ενιαίας αγοράς και εργαλείων διακυβέρνησης σε άλλες περιφέρειες
Παγκόσμιες	Πολυμερείς διαπραγματεύσεις, συγκεκριμένη και διάχυτη αμοιβαιότητα	Μορφοποίηση του διεθνούς εμπορικού συστήματος μέσα από την υιοθέτηση ατζέντας στενών εμπορικών σχέσεων

Πηγή: “The European Union as a conflicted trade power”, Meunier Sophie & Nikolaidis Kalypso, 2006, Journal of European Public Policy 13:6 (επεξεργασία από τη σπουδάστρια)

Από το 2006, η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος έχει αναπτύξει μία αμυντική προσέγγιση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση, μέσα από τη σύναψη διμερών εμπορικών συμφωνιών. Αυτές οι συμφωνίες έχουν διπλό στόχο: Από τη μία, το άνοιγμα των αγορών, κυρίως μέσα από την εξάλειψη των δασμών και των μη δασμολογικών εμποδίων, προς όφελος των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Από την άλλη, την υιοθέτηση κανόνων για την ασφάλεια του εμπορίου και την προστασία των οικονομικών δρώντων (για παράδειγμα, μέσω κανόνων για την πνευματική ιδιοκτησία και την προστασία του καταναλωτή). Σε αυτούς τους στόχους προστίθεται και μία κανονιστική ατζέντα που εμφανίζεται σε κάθε συμφωνία, παίρνοντας τη μορφή ενός κεφαλαίου “για τη βιώσιμη ανάπτυξη”, περιλαμβάνοντας κυρίως κοινές δεσμεύσεις σχετικά με τα εργασιακά δικαιώματα και το περιβάλλον (Laroussilhe, 2019).

Αυτή η στάση της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου μπορεί, λοιπόν, να εκληφθεί και ως προσπάθεια απάντησης στην παγκοσμιοποίηση, σε ένα κόσμο όπου πλέον τα οικονομικά όρια δεν συμπίπτουν με τα πολιτικά. Για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η αλλαγή στάσης της ΕΕ, πρέπει να ληφθούν υπόψιν δύο παράγοντες: Η προτίμηση της Ευρώπης για την πολυμερή προσέγγιση και η εμπειρία της από την περιφερειακή ολοκλήρωση.

Πολύ νωρίς στον τομέα του εμπορίου η ΕΕ έδειξε την προτίμηση της στην πολυμερή προσέγγιση, η οποία περιείχε την εγκαθίδρυση κανόνων μέσω διεθνών οργανισμών, επί τη βάση της αρχής της μη διάκρισης μεταξύ των μετεχόντων. Η ΕΕ για δεκαετίες ήταν από τους πρωτοπόρους αναφορικά στην προώθηση προσεγγίσεων διευρυμένης οικονομικής διακυβέρνησης, και αυτή της η προτίμηση φαινόταν από την “αφοσίωση” της στον ΠΟΕ. Μόλις το 2006, μετά το αδιέξοδο που δημιουργήθηκε στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ σχετικά με το αναπτυξιακό πρόγραμμα της Ντόχα, η ΕΕ στράφηκε περισσότερο στη διμερή προσέγγιση, χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπει την πολυμερή προσέγγιση.¹⁰

Επιπλέον, η ΕΕ εμπλέκεται σε μία σε βάθος (αν και ατελή) περιφερειακή ολοκλήρωση, η οποία είναι παράδειγμα των ορίων της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Έτσι, η ΕΕ, και ως εμπορικός εταίρος, φαίνεται να προωθεί την πιο καινοτόμο προσέγγιση οικονομικής διακυβέρνησης που υπάρχει σήμερα: Συνδυάζει το άνοιγμα των αγορών με την απαραίτητη ρύθμιση στο οικονομικό, το κοινωνικό και το περιβαλλοντικό επίπεδο, αναζητεί να εγκαθιδρύσει μία ισορροπία μεταξύ ανταγωνισμού και συνεργασίας, και έχει τα κατάλληλα θεσμικά εργαλεία για να διασφαλίζει την εφαρμογή και τον έλεγχο των κανόνων που θεσπίζει (Laroussilhe, 2019).

¹⁰ Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες εκφράζουν μία προτίμηση για τη συλλογική διακυβέρνηση: το άρθρο 21 της ΣΕΕ κάνει λόγο για “προώθηση πολυμερών λύσεων σε κοινά προβλήματα”. Η τρέχουσα κατάρρευση της πολυμερούς προσέγγισης, κυρίως λόγω της επιρροής των ΗΠΑ, θέτει μια συγκεκριμένη πρόκληση για την ΕΕ, αφού η πολυμερής προσέγγιση “είναι στο DNA της ΕΕ” (Laroussilhe, 2019).

2.2. Είδη εμπορικών συμφωνιών

Οι εμπορικές συμφωνίες που συνάπτει η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 216 ΣΛΕΕ. Μετά τη σύναψη τους, οι κανόνες τους αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ενωσιακής τάξης. Σήμερα, υπάρχουν 78 εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ σε ισχύ (για το σύνολο των ισχυουσών συμφωνιών, βλέπε Παράρτημα). Οι συμφωνίες αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με το περιεχόμενό τους, όπως διαφοροποιούνται και τα κίνητρα της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου για την υπογραφή τους. Η πιο λειτουργική διάκριση των εμπορικών συμφωνιών¹¹, έτσι όπως παρουσιάζεται στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου, είναι η παρακάτω: α) **Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης**, β) **Συμφωνίες Ελεύθερων Συναλλαγών**, γ) **Συμφωνίες Σύνδεσης**. Κατωτέρω παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι κατηγορίες των συμφωνιών, καθώς και συγκεκριμένες συμφωνίες από κάθε κατηγορία.

α) **Οι Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (ΣΟΕΣ)** (ή αλλιώς Συμφωνίες Οικονομικής Συνεργασίας) (Economic Partnership Agreements / EPAs) στηρίζουν την ανάπτυξη εμπορικών εταίρων από χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ)¹². Σε αυτό το είδος συμφωνιών, η ΕΕ ως μεγάλος εμπορικός εταίρος των χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, επιδιώκει να οικοδομήσει μία σταθερή εμπορική σχέση με το αντισυμβαλλόμενο μέρος, για να

¹¹ Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, κρίθηκε σκόπιμο η παρουσίαση των εμπορικών συμφωνιών να βασιστεί στην ταξινόμηση που παρουσιάζεται στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου, καθώς οι τρεις κατηγορίες που αυτή προκρίνει καλύπτουν όλες τις εν ισχύ συμφωνίες. Παρ' ολ' αυτά, θα συνιστούσε παράλειψη να μην αναφερθεί ότι στην ιστοσελίδα της Επιτροπής παρουσιάζεται διαφορετική ταξινόμηση των εμπορικών συμφωνιών, η οποία έχει ως εξής:

1. Τελωνειακές Ενώσεις
 - Καταργούν τους δασμούς στο διμερές εμπόριο, και
 - Εγκαθιδρύουν κοινό εξωτερικό δασμολόγιο. (πχ με Σαν Μαρίνο, Ανδόρρα)
2. Συμφωνίες Σύνδεσης, Συμφωνίες Σταθεροποίησης (πχ με Αλβανία, Γεωργία, Αίγυπτο), Συμφωνίες ελεύθερων Συναλλαγών (πχ με Σιγκαπούρη) και Συμφωνίες Οικονομικής Συνεργασίας (πχ με Μαδαγασκάρη)
 - Καταργούν ή μειώνουν τους δασμούς στο διμερές εμπόριο
3. Συμφωνίες Συνεργασίας
 - Παρέχουν ένα γενικό πλαίσιο για οικονομική συνεργασία, αλλά
 - δεν επηρεάζουν το επίπεδο των δασμών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020β).

¹² Η πρώτη ΣΟΕΣ που υπεγράφη ήταν η Συμφωνία του Cotonou (2000), που αντικατέστησε τη Σύμβαση του Λομέ του 1975. Η Συμφωνία του Cotonou αποτελεί το γενικό πλαίσιο για τις σχέσεις της ΕΕ με 79 χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020).

συμβάλει στη μείωση της φτώχειας και την ενίσχυση της ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψιν τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες των χωρών ΑΚΕ και παρέχοντας τους την κατάλληλη βοήθεια, ώστε να ωφεληθούν από τις συμφωνίες. Οι ΣΟΕΣ λειτουργούν ως μοχλός αλλαγής που οδηγεί σε διορθωτικές μεταρρυθμίσεις στις χώρες ΑΚΕ και συμβάλλει στην καλή οικονομική διακυβέρνηση, με στόχο την προσέλκυση επενδύσεων και την ενίσχυση των οικονομιών τους.

Το εμπόριο με τις χώρες ΑΚΕ αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 5% των εξαγωγών και των εισαγωγών της ΕΕ, για αυτό το λόγο η μεγάλη πλειοψηφία των χωρών ΑΚΕ έχει ήδη συνάψει ή διαπραγματεύεται ΣΟΕΣ με την ΕΕ. Το περιεχόμενο εκάστης ΣΟΕΣ προσαρμόζεται ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες των συγκεκριμένων περιοχών. Πάντως, γενικότερα, ενώ οι ΣΟΕΣ παρέχουν στις χώρες ΑΚΕ ελεύθερη πρόσβαση στις αγορές της ΕΕ πλήρως και αμέσως, προβλέπουν για αυτές μακροχρόνιες περιόδους μετάβασης ώστε να ανοίξουν σταδιακά τις αγορές τους στις ευρωπαϊκές εισαγωγές. Συχνά, περιέχουν διατάξεις για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και του εμπορίου, τη δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αντισυμβαλλόμενου μέρους. Επίσης, παρέχουν το πεδίο για συνεργασία αναφορικά σε υγειονομικά και τεχνικά πρότυπα, ενώ δημιουργούν και κοινά όργανα για την υποστήριξη του διαλόγου μεταξύ των εμπορικών εταίρων και την παρακολούθηση του αντικτύπου των συμφωνιών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020β).

Ενδεικτικά, εδώ παρατίθενται κάποια βασικά στοιχεία της ΣΟΕΣ με την Κεντρική Αφρική. Πιο συγκεκριμένα, το Καμερούν υπέγραψε τη ΣΟΕΣ μεταξύ ΕΕ και Κεντρικής Αφρικής ως η μόνη χώρα στην περιοχή τον Ιανουάριο του 2009, ενώ το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έδωσε τη συγκατάθεση του τέσσερα χρόνια αργότερα. Τον Ιούλιο του 2014, το Κοινοβούλιο του Καμερούν επικύρωσε τη συμφωνία, οπότε αυτή εισήλθε σε προσωρινή ισχύ τον επόμενο μήνα. Η ελευθέρωση των δασμών άρχισε το 2016 και εισήλθε στην τέταρτη φάση της το 2019. Η τέταρτη ετήσια συνάντηση της Επιτροπής της ΣΟΕΣ μεταξύ του Καμερούν και της ΕΕ διεξήχθη το Φεβρουάριο του 2019 στη Γιαουντέ, για να επιβλέψει την εφαρμογή της ΣΟΕΣ και άλλα σχετικά ζητήματα. Μέχρι σήμερα, οι συζητήσεις μεταξύ των μερών συνεχίζονται ώστε να ενδυναμωθεί η εφαρμογή της Συμφωνίας. Αποφάσεις σχετικές με την διαδικασία διαμεσολάβησης και διαιτησίας και τον κατάλογο των διαιτητών ελήφθησαν

πρόσφατα, ενώ παράλληλα διεξάγονται διαπραγματεύσεις για να συμφωνηθεί ένα κοινό Πρωτόκολλο σχετικά με τους κανόνες προέλευσης.

β)Οι **Συμφωνίες Ελεύθερων Συναλλαγών (ΣΕΣ)** (Free trade Agreements / FTAs) επιτρέπουν αμοιβαίο άνοιγμα αγορών με ανεπτυγμένες χώρες και αναδυόμενες οικονομίες, παρέχοντας προτιμησιακή πρόσβαση στις αγορές. Εγκαθιδρύουν χώρο ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ της ΕΕ και της εκάστοτε χώρας. Ο εν λόγω χώρος αποσκοπεί στην ελευθέρωση και ενθάρρυνση των συναλλαγών. Οι ΣΕΣ περιλαμβάνουν διατάξεις για την ελεύθερη πρόσβαση στις αγορές αγαθών (ρήτρα εθνικής μεταχείρισης, εξάλειψη ή μείωση δασμών, πίνακες δασμολογικών παραχωρήσεων, οριζόντιους κανόνες για τη χορήγηση αδειών και την αμοιβαία αναγνώριση διπλωμάτων, τομεακούς κανόνες που αποσκοπούν στην εξασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις της ΕΕ), τα μέτρα αποκατάστασης του εμπορίου, την άρση των τεχνικών και κανονιστικών εμπορικών φραγμών (τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, μέτρα υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας, άλλα μη δασμολογικά εμπόδια στο εμπόριο) και τη χρήση τεχνικών και κανονιστικών προτύπων. Επίσης, περιλαμβάνουν διατάξεις για την ελεύθερη πρόσβαση στις αγορές υπηρεσιών ('modes of supply'- ήτοι τρόπους παροχής, πίνακες συγκεκριμένων δεσμεύσεων κ.α.), την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφελείας, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τον ανταγωνισμό, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την επίλυση των διαφορών (μέσω επιτροπών διαιτησίας ή μέσω διαμεσολάβησης). Τέλος, μπορεί να περιλαμβάνουν διατάξεις για την προώθηση νέων ευκαιριών στον τομέα της 'πράσινης' ανάπτυξης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020β).

Πριν την αναφορά σε συγκεκριμένες Συμφωνίες Ελεύθερων Συναλλαγών, είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι η ΕΕ είναι ένας από τους κύριους θιασώτες τους.¹³ Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, και ακόμα περισσότερο κατά την τελευταία δεκαετία, σταθερή επιδίωξη της Ένωσης αποτελεί η σύναψη τέτοιου είδους εμπορικών συμφωνιών, για να διασφαλιστεί η καλύτερη πρόσβαση στις αγορές τρίτων χωρών (Herne, 2020). Αυτή η στρατηγική αποδείχθηκε εξαιρετικά αποτελεσματική, αφού το 2018 σχεδόν το ένα τρίτο του εμπορίου μεταξύ της Ευρώπης και του

¹³ Για την συνολική πορεία των διαπραγματεύσεων της ΕΕ για τη σύναψη ΣΕΣ και άλλων εμπορικών συμφωνιών, βλέπε την Επίσημη Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και συγκεκριμένα τον ακόλουθο σύνδεσμο: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf.

υπόλοιπου κόσμου έφθασε να ρυθμίζεται από προτιμησιακές προβλέψεις κάποιας ΣΕΣ (European Commission, 2019a).

Επίσης, είναι χρήσιμο να ληφθεί υπόψιν ότι ήδη από το 2006, ύστερα από το αδιέξοδο στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ σχετικά με το αναπτυξιακό πρόγραμμα της Ντόχα, η ΕΕ ξεκίνησε να επιδιώκει τη σύναψη ΣΕΣ «νέας γενιάς» με αντικείμενο την εξασφάλιση ελεύθερων συναλλαγών, που υπερβαίνουν κατά πολύ τις δασμολογικές ελαφρύνσεις και το εμπόριο προϊόντων. Η πρώτη ΣΕΣ «νέας γενιάς» συνήφθη με τη Νότιο Κορέα, με επίσημη έναρξη ισχύος τον Δεκέμβριο 2015. Η πολυμερής εμπορική συμφωνία μεταξύ της ΕΕ, αφενός, και του Περού, της Κολομβίας και του Εκουαδόρ, η Συμφωνία Σύνδεσης με τις χώρες της Κεντρικής Αμερικής, η Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία ΕΕ-Καναδά (CETA), η ΣΕΣ μεταξύ ΕΕ και Σιγκαπούρης, η ΣΕΣ ΕΕ-Βιετνάμ και η ΣΕΣ με την Ιαπωνία επίσης εντάσσονται σε αυτή τη νέα πολιτική (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019). Η ΕΕ, ως εμπορικός εταίρος, προκρίνει την εντατικοποίηση της σύναψης τέτοιων συμφωνιών «νέας γενιάς», ώστε να ενισχύσει τον πρωταγωνιστικό της ρόλο στην παγκόσμια οικονομία. Οι συμφωνίες αυτές εκφράζουν για πρώτη φορά τη συνολική προσέγγιση της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, όπως αυτή κατοχυρώθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 21 ΣΕΕ).

Όπως αναφέρει η Ελευθερία Νεφράμη, «αυτό σημαίνει ότι οι εν λόγω συμφωνίες, ενώ είναι ως προς τον κύριο σκοπό τους εμπορικές, καλύπτουν και άλλους τομείς, όπως προστασία των επενδύσεων, επενδύσεις χαρτοφυλακίου, μεταφορές, αειφόρο ανάπτυξη. Δεδομένης της συνολικής προσέγγισης των στόχων εξωτερικής δράσης, ο εμπορικός στόχος θεωρείται ότι απορροφά κάποιες από τις μη καθαρά εμπορικές διατάξεις. Συνεπώς, οι εμπορικές συμφωνίες νέας γενιάς είναι καταρχήν εμπορικές συμφωνίες που εμπίπτουν στο άρθρο 207 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι με τη συνολική προσέγγιση των στόχων εξωτερικής δράσης το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 207 ΣΛΕΕ διευρύνεται. Όταν όμως περιέχουν και κανόνες που αφορούν σε άλλους τομείς αρμοδιότητας, αυτοί δεν μπορούν να απορροφηθούν από το άρθρο 207 ΣΛΕΕ. Τίθεται λοιπόν το θέμα της φύσης της αρμοδιότητας της Ένωσης, δεδομένου ότι θα πρέπει να εξεταστεί αν η σιωπηρώς

*συναγόμενη εξωτερική της αρμοδιότητα είναι αποκλειστική ή συντρέχουσα.»*¹⁴
(Νεφράμη, 2019).

Δύο πρόσφατες σημαντικές ΣΕΣ, και δη «νέας γενιάς», παρουσιάζονται ευθύς παρακάτω:

i) Η ΣΕΣ με την **Ιαπωνία** (The Free Trade Agreement with Japan - JEFTA): τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2019, ενώ η συμφωνία κυρώθηκε στα τέλη του 2018.

Η συμφωνία παρέχει σημαντικά οικονομικά οφέλη, προβλέποντας μειώσεις δασμών και φιλόδοξες δεσμεύσεις αναφορικά σε πρότυπα και κανόνες. Πρόκειται για την πρώτη ΣΕΣ μεταξύ ΕΕ και μίας οικονομίας τέτοιου μεγέθους. Η Ιαπωνία συμφώνησε να καταργήσει τους περισσότερους (97%) από τους δασμούς της επί των ευρωπαϊκών προϊόντων διατροφής (οίνος, τυρί, χοιρινό), ενώ οι ευρωπαϊκοί δασμοί στα ιαπωνικά αυτοκίνητα συμφωνήθηκε ότι θα καταργηθούν σταδιακά. Επιπλέον, με τη συμφωνία εξαλείφονται και άλλα μη δασμολογικά εμπόδια, ενώ δημιουργείται και μία πλατφόρμα συνεργασίας για την πρόληψη εμπορικών φραγμών.

Και τα δύο συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν στην πλήρη απελευθέρωση των βιομηχανικών προϊόντων, η οποία αντιπροσωπεύει την εξάλειψη σχεδόν ενός δισεκατομμυρίου ευρώ σε δασμούς (European Commission, 2019c). Αξίζει να σημειωθεί ότι η συμφωνία αφιερώνει κι ένα ολόκληρο κεφάλαιο στη βιώσιμη ανάπτυξη σχετικά με το εμπόριο, ενώ στο πλαίσιο της τονίζεται ότι ΕΕ και Ιαπωνία μοιράζονται τις ίδιες αξίες ως προς τη συμβολή τους στη διαμόρφωση του παγκόσμιου εμπορίου. Είναι σαφές ότι η υπογραφή της συμφωνίας με την Ιαπωνία στέλνει ένα ξεκάθαρο μήνυμα ελευθέρωσης του εμπορίου σε απάντηση στον αμερικανικό προστατευτισμό.

ii) η ΣΕΣ με τη **Σιγκαπούρη** (Free Trade Agreement with Singapore): υπεγράφη στις 19 Οκτωβρίου 2018, ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 21 Νοεμβρίου 2019.¹⁵

¹⁴Όπως προκύπτει από τη Γνωμοδότηση 2/15 του ΔΕΕ, οι διατάξεις που έχουν αυτόνομο ρυθμιστικό αντικείμενο, όπως οι σχετικές με τις μη άμεσες επενδύσεις ή την επίλυση επενδυτικών διαφορών, χρήζουν αυτοτελούς νομικής βάσης και δεν εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης (ΔΕΕ, Γνωμοδότηση της 16.5.2017, 2/15, Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Σιγκαπούρης, ECLI:EU:C:2017).

Διακηρυγμένοι στόχοι της συμφωνίας είναι α) η εξάλειψη σχεδόν του συνόλου των δασμών και των υπέρμετρων γραφειοκρατικών εμποδίων, β) η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών αναφορικά σε ηλεκτρονικά είδη, τρόφιμα και φαρμακευτικά προϊόντα, γ) η ενίσχυση της πράσινης ανάπτυξης, η απομάκρυνση εμποδίων στο εμπόριο σχετικά με την πράσινη τεχνολογία και η δημιουργία ευκαιριών για περιβαλλοντικές υπηρεσίες (European Commission, 2019d). Η συμφωνία περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με τους δασμούς, τους κανόνες προέλευσης, τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, τα υγειονομικά και φυτουγειονομικά μέτρα, τις υπηρεσίες, την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφελείας, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας κ.α.

Η εν λόγω ΣΕΣ είναι πολύ σημαντική, καθώς πάνω από 10.000 ευρωπαϊκές επιχειρήσεις είναι ήδη εγκατεστημένες στη Σιγκαπούρη και τη χρησιμοποιούν ως κόμβο για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων τους σε όλο τον Νότιο Ειρηνικό. Η συμφωνία θα δημιουργήσει νέες ευκαιρίες σε πολλούς τομείς υπηρεσιών, όπως στον τραπεζικό τομέα, τις ασφάλειες και άλλους κλάδους χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Τόσο η ΣΕΣ όσο και η επενδυτική συμφωνία που συμφωνήθηκε ταυτόχρονα (της οποίας η κύρωση από τα εθνικά κοινοβούλια των κρατών μελών εκκρεμεί) αποτελούν θετικά βήματα προς μία μελλοντική περιφερειακή συμφωνία μεταξύ ΕΕ και των δέκα χωρών της ASEAN¹⁶. Καθώς η ASEAN είναι ο τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ εκτός Ευρώπης μετά τις ΗΠΑ και την Κίνα, η διασφάλιση καλύτερης πρόσβασης για τους ευρωπαίους εξαγωγείς στη δυναμική αυτή αγορά είναι προτεραιότητα της ΕΕ.

γ) Οι **Συμφωνίες Σύνδεσης (ΣΣ)** προβλέπονται από το άρθρο 217 ΣΛΕΕ. Κατά τη σύναψη Συμφωνιών Σύνδεσης, η ΕΕ ναι μεν δρα ως εμπορικός εταίρος, αλλά παράλληλα προωθεί ευρύτερες πολιτικές συμφωνίες. Με την απόφαση Demirel που το Δικαστήριο εξέδωσε το 1987, διευκρινίστηκε ότι ως «*Συμφωνία Σύνδεσης νοείται η*

¹⁵ Ταυτόχρονα με τη ΣΕΣ, υπογράφηκε και συμφωνία προστασίας των επενδύσεων, η οποία θα τεθεί σε ισχύ αφού πρώτα κυρωθεί από όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ, σύμφωνα με τις προβλεπόμενες από το εθνικό τους δίκαιο διαδικασίες (καθ' όσον η ΣΕΣ τελικά θεωρήθηκε μικτή συμφωνία, οπότε διαιρέθηκε σε μία εμπορική συμφωνία και μία συμφωνία προστασίας επενδύσεων).

¹⁶ Η ASEAN (Association of Southeast Asian Nations – Ένωση Χωρών Νοτιοανατολικής Ασίας) είναι διεθνής πολιτικός και οικονομικός οργανισμός χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας, με έδρα την Τζακάρτα. Μέλη της είναι το Βιετνάμ, η Ινδονησία, η Καμπότζη, το Λάος, η Μαλαισία, το Μπρουνέι, η Μιανμάρ, η Σιγκαπούρη, η Ταϊλάνδη και οι Φιλιππίνες.

διεθνής συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 216 ΣΛΕΕ, η οποία συνάπτεται μεταξύ της Ένωσης και μίας ή περισσότερων χωρών ή ενός διεθνούς οργανισμού, και η οποία δημιουργεί ιδιαίτερους και προνομιακούς δεσμούς στη βάση αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, κοινών δράσεων και ειδικών διαδικασιών, ενώ το αντισυμβαλλόμενο κράτος ή οργανισμός οφείλει να μετέχει τουλάχιστον εν μέρει του ενωσιακού συστήματος» (ΔΕΕ, 12/86, Demirel)¹⁷. Ως συμμετοχή στο ενωσιακό σύστημα, κατά τον Μ. Περάκη, ορθό είναι «να νοείται η προϋπόθεση της επέκτασης στον αντισυμβαλλόμενο του ενωσιακού κεκτημένου ή του συστήματος της Ένωσης σε έναν τομέα ενωσιακής αρμοδιότητας, όπως λ.χ. του συστήματος της εσωτερικής αγοράς ή του ανταγωνισμού» (Περάκης, 2012).

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι κάθε Συμφωνία Σύνδεσης προβλέπει τη σύσταση οργάνων εφαρμογής, ερμηνείας και επίβλεψης των διατάξεων της. Σε αυτά τα όργανα εκπροσωπείται η ΕΕ και το αντισυμβαλλόμενο μέρος, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις προβλέπεται και η δυνατότητα προσφυγής των συμβαλλομένων στο ΔΕΕ. «Οι αποφάσεις των οργάνων αυτών δημιουργούν ένα “παράγωγο ενωσιακό δίκαιο” υπέρτερης ισχύος, διά του οποίου εξειδικεύεται, ερμηνεύεται και εφαρμόζεται η Συμφωνία Σύνδεσης» (Περάκης, 2012).

Μια πρόσφατη Συμφωνία Σύνδεσης υπογράφηκε μεταξύ ΕΕ και Mercosur¹⁸ στις 28 Ιουνίου 2019, μετά από 19 χρόνια διαπραγματεύσεων. Πρόκειται για πολύ σημαντική συμφωνία, καθώς η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός και επενδυτικός εταίρος της Mercosur (οι εξαγωγές της ΕΕ στην περιοχή ανήλθαν σε 41 δις το 2019, ενώ οι ΑΞΕ ανήλθαν σε €365 δις το 2017) (European Commission, 2020d). Η συμφωνία θα επιτρέψει να ενισχυθεί περαιτέρω η προτιμησιακή πρόσβαση των ευρωπαϊών εξαγωγέων στη συγκεκριμένη αγορά, αλλά και να ενισχυθούν οι πολιτικοί δεσμοί της ΕΕ με όλες τις χώρες της Λατινικής Αμερικής.

¹⁷ ΔΕΚ, απόφαση της 30.09.1987, 12/86, Demirel, ECLI:EU:C:1987:400.

¹⁸ Η Mercosur (ή «Common market of the South») είναι νοτιοαμερικανικός εμπορικός συνασπισμός, με έδρα το Μοντεβιδέο. Ιδρύθηκε το 1991 από την Αργεντινή, τη Βραζιλία, την Παραγουάη και την Ουρουγουάη.

Βασικοί στόχοι της συμφωνίας είναι: α) να εξαλείψει τα εμπορικά εμπόδια, ώστε να διευκολυνθούν οι ευρωπαϊοί εξαγωγείς και επενδυτές που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στην περιοχή, β) να βοηθήσει την ΕΕ και τη Mercosur να διαμορφώσουν παγκόσμιους εμπορικούς κανόνες σε συμμόρφωση με τα υψηλότερα ευρωπαϊκά πρότυπα, γ) να στείλει ένα ισχυρό μήνυμα σχετικά με το ότι δύο από τις μεγαλύτερες εμπορικές δυνάμεις του κόσμου είναι υπέρ του βασισμένου σε κανόνες εμπορίου και κατά του προστατευτισμού, και δ) να προβάλλει τις ευρωπαϊκές αξίες μέσα από λεπτομερείς υποχρεώσεις στο εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων των τομέων της κλιματικής αλλαγής και της εργασίας. Η συμφωνία, μεταξύ άλλων, εμπεριέχει προβλέψεις σχετικά με τους δασμούς, τους κανόνες προέλευσης, τα υγειονομικά και φυτουγειονομικά μέτρα, τα τεχνικά κι άλλα εμπόδια στο εμπόριο, τις υπηρεσίες, την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφελείας, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (European Commission, 2020d).

Έχοντας αναφερθεί στα τρία παραπάνω είδη εμπορικών συμφωνιών, κρίνεται χρήσιμο, λόγω της σπουδαιότητας της, να γίνει εδώ χωριστή αναφορά στη **Συνολική Οικονομική και Εμπορική Συμφωνία (Comprehensive Economic and Trade Agreement – CETA) μεταξύ ΕΕ και Καναδά**. Πρόκειται για νέας γενιάς, ‘‘mega-regional’’¹⁹ συμφωνία, η οποία θεωρείται από πολλούς ως η μεγαλύτερη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου στην ιστορία των δύο ηπείρων, και η οποία είναι ΣΕΣ με κανόνες που αναφέρονται τόσο στο εμπόριο όσο και στις επενδύσεις. Η Συμφωνία υπογράφηκε στις 30 Οκτωβρίου 2016, ενώ το Κοινοβούλιο ψήφισε υπέρ της σύναψης της στις αρχές του 2017. Εφαρμόζεται προσωρινά από το 2017, καθώς εκκρεμεί η κύρωση της από τα εθνικά κοινοβούλια προκειμένου να τεθεί οριστικά σε ισχύ (Γουργουρίνης, 2020).

Αναλυτικότερα, στόχος της CETA είναι να υποστηρίξει την ανάπτυξη και την απασχόληση μέσω βελτιωμένης πρόσβασης στην αγορά αγαθών, υπηρεσιών και επενδύσεων. Η CETA αποτελείται από τριάντα Κεφάλαια, που περιλαμβάνουν κανόνες για i) την εθνική μεταχείριση και την πρόσβαση των αγαθών στην αγορά, ii)

¹⁹ «Οι mega - regionals είναι εμπορικές και επενδυτικές συμφωνίες τρίτης γενιάς μεταξύ χωρών ή περιφερειών με σημαντικό μερίδιο του παγκοσμίου εμπορίου και των ροών ξένων επενδύσεων, οι οποίες στοχεύουν στη θεμελίωση ενός κοινού κανονιστικού πλαισίου για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και την προώθηση και προστασία ξένων επενδύσεων» (Γουργουρίνης, 2020).

τα μέτρα αποκατάστασης του εμπορίου, iii) τη διευκόλυνση τελωνειακών διαδικασιών και εμπορικών συναλλαγών, iv) την προστασία ξένων επενδύσεων, v) το μηχανισμό επίλυσης διαφορών κράτους και επενδυτή, vi) τις εγχώριες κανονιστικές ρυθμίσεις, vii) τις ρήτρες απαλλοτρίωσης, μεταχείρισης του μάλλον ευνοούμενου κράτους, δίκαιης και επεικούς μεταχείρισης, viii) την πολιτική ανταγωνισμού, ix) την ασφάλεια τροφίμων και προϊόντων, την προστασία των καταναλωτών, την υγεία, το περιβάλλον, τα κοινωνικά και εργασιακά πρότυπα κ.α. (European Commission, 2019b).

Επισημαίνεται ότι, για πρώτη φορά, προβλέπεται η λειτουργία μόνιμου διαιτητικού δικαστηρίου, του οποίου οι αποφάσεις θα ελέγχονται σε δεύτερο βαθμό, και το οποίο θα επιτρέπει στους ξένους επενδυτές τη γρήγορη και δίκαιη επίλυση επενδυτικών διαφορών με τις κυβερνήσεις (με τελικό σκοπό την καθιέρωση ενός Συστήματος Επενδυτικών Δικαστηρίων - Investment Court System/ICS). Αντίθετα απ' ό τι αναμενόταν στη θεωρία, με τη Γνωμοδότηση 1/17 επί του ζητήματος της συμβατότητας της CETA με το ενωσιακό δίκαιο (κατόπιν αίτησης που υπέβαλε το Βέλγιο)²⁰, το ΔΕΕ τελικά απεφάνθη ότι η λειτουργία του μόνιμου διαιτητικού δικαστηρίου που προβλέπει η συμφωνία δεν έρχεται σε αντίθεση με την ενιαία και ομοιόμορφη ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου, ούτε θίγει την αυτονομία του. Επιπλέον, το ΔΕΕ απεφάνθη ότι δεν θίγεται η αρχή της αποκλειστικής αρμοδιότητας του όσον αφορά την ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ, καθ' ότι η CETA δεν παρέχει στα δικαστήρια τα οποία σχεδιάζεται να συσταθούν καμία αρμοδιότητα ερμηνείας ή εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, πέραν εκείνης που αφορά τις διατάξεις της Συμφωνίας αυτής (Γαβριηλίδης, 2019). Το ΔΕΕ κατέληξε σε αυτό του το συμπέρασμα εφαρμόζοντας στην περίπτωση του μόνιμου διαιτητικού δικαστηρίου το τριπλό test («Test Achmea»), το οποίο κωδικοποιεί τις παραδοχές της απόφασης του Δικαστηρίου στην υπόθεση Achmea²¹ (Γαβριηλίδης, 2019).

²⁰ ΔΕΕ, Γνωμοδότηση της 30.04.2019, 1/17, Συμφωνία ΕΕ-Καναδά, ECLI:EU:C:2019:341.

²¹ Αναφορικά στον μηχανισμό επίλυσης διαφορών σε διμερή επενδυτική συμφωνία μεταξύ της Ολλανδίας και της Σλοβακίας.

2.3. Ζητήματα που αφορούν στο πλαίσιο δράσης της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου αναφορικά στις επενδύσεις

Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος επενδυτής στον κόσμο και ο κορυφαίος παγκόσμιος προορισμός ξένων επενδύσεων. Τα αποθέματα άμεσων ξένων επενδύσεων που κατείχαν στην αλλοδαπή αγορά επενδυτές που κατοικούν στην ΕΕ ανήλθαν σε 8,750 δισεκατομμύρια ευρώ στο τέλος του 2018. Από την άλλη, τα αποθέματα άμεσων ξένων επενδύσεων που κατείχαν επενδυτές τρίτων χωρών στην ΕΕ ανήλθαν σε 7,197 δισεκατομμύρια ευρώ στο τέλος του 2018 (European Commission, 2020a).

Πίνακας 3 - Μερίδιο επί των παγκόσμιων ΑΞΕ το 2016 (%)

Χώρα	Εισερχόμενο απόθεμα	Εξερχόμενο απόθεμα
ΗΠΑ	38,4%	52,0%
ΗΠΑ	35,3%	39,5%
Κίνα	7,5%	7,9%
Καναδάς	5,3%	7,5%
Ιαπωνία	1,0%	8,7%

Πηγή: Υπολογισμοί της ΓΔ ΕΧΡΟ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με βάση στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (επεξεργασία από τη σπουδάστρια)

Όπως είδαμε και ανωτέρω, με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009, επεκτάθηκαν περαιτέρω οι αποκλειστικές αρμοδιότητες της ΕΕ στον τομέα των διεθνών εμπορικών θεμάτων, οι οποίες τώρα καλύπτουν και τις ΑΞΕ (άρθρο 207 ΣΛΕΕ). Ως γνωστόν, προκειμένου να προσδιοριστεί το ακριβές φάσμα των αρμοδιοτήτων της σχετικά με τις επενδύσεις, η Επιτροπή ζήτησε από το Δικαστήριο να γνωμοδοτήσει σχετικά με την ΣΕΣ μεταξύ ΕΕ και Σιγκαπούρης. Η Γνωμοδότηση 2/15²² του Δικαστηρίου επιβεβαίωσε ότι οι περισσότερες πτυχές των ΑΞΕ εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ, με ορισμένες εξαιρέσεις, ειδικότερα όσον αφορά την επίλυση διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών. Επίσης, το Δικαστήριο θεώρησε ότι οι διατάξεις οι σχετικές με την προστασία επενδύσεων πλην των άμεσων (π.χ. επενδύσεων χαρτοφυλακίου) εμπίπτουν στη συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών, και κατά συνέπεια, δεν μπορούν να εγκριθούν από μόνη την Ένωση (ΔΕΕ, Γνμδ 2/15).

Στον τομέα των επενδύσεων, η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος συνάπτει μικτές εμπορικές συμφωνίες (όπως είναι οι περισσότερες ΣΕΣ νέας γενιάς, πχ η CETA ΕΕ – Καναδά) ή αυτόνομες επενδυτικές συμφωνίες με τρίτα κράτη, προκειμένου α) να διασφαλίσει ισότιμους όρους ανταγωνισμού, ώστε οι επενδυτές της ΕΕ στο εξωτερικό να μην υφίστανται διακρίσεις ή κακομεταχείριση, β) να διευκολύνει την πραγματοποίηση των επενδύσεων, μέσα από τη δημιουργία ευνοϊκού κανονιστικού πλαισίου, γ) να βοηθήσει στη δημιουργία προβλέψιμου και διαφανούς επιχειρηματικού περιβάλλοντος²³, δ) να προωθήσει επενδύσεις που στηρίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υψηλά εργασιακά και περιβαλλοντικά πρότυπα, και, ε) να προστατεύσει τις καθιερωμένες επενδύσεις μέσω δεσμεύσεων για δίκαιη μεταχείριση των επενδυτών ή εγγυήσεων αποζημίωσης σε περίπτωση απαλλοτρίωσης (European Commission, 2020a).

Είναι προφανές ότι η επέκταση της αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης στις ΑΞΕ θα την καταστήσει ακόμα πιο σημαντικό εμπορικό εταίρο στη διεθνή σκηνή. Σε αυτό το πλαίσιο, παρακάτω θα αναφερθούμε σε τρία ζητήματα που απασχολούν την

²² ΔΕΕ, Γνωμοδότηση της 16.5.2017, 2/15, Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών ΕΕ-Σιγκαπούρης, ECLI:EU:C:2017:376.

²³ Για παράδειγμα, μέσα από τη δημοσιοποίηση και εύκολη διάθεση πληροφοριών σχετικά με τους επενδυτικούς κανόνες, ή τη μείωση των καθυστερήσεων στην απόκτηση κρατικών αδειών και εγκρίσεων.

ΕΕ ως εμπορικό εταίρο σε σχέση με τις επενδύσεις: Πρόκειται για τις μεταβατικές ρυθμίσεις επί των διμερών επενδυτικών συμφωνιών²⁴ με τρίτα κράτη, το πλαίσιο ελέγχου των άμεσων ξένων επενδύσεων και τη σχεδιαζόμενη σύσταση Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου.

ι) Ο Κανονισμός 1219/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Ο εν λόγω Κανονισμός περιέχει ένα σύνολο κανόνων για τις διμερείς επενδυτικές συμφωνίες μεταξύ μεμονωμένων μελών της ΕΕ και τρίτων χωρών, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι αυτές συνάδουν με το δίκαιο της ΕΕ και με την επενδυτική πολιτική της, μέχρι τελικά να αντικατασταθούν από αντίστοιχες συμφωνίες της Ένωσης με τις τρίτες χώρες²⁵. Ο Κανονισμός θέτει τους όρους για την εφαρμογή των περισσότερων από 1400 διμερών επενδυτικών συμφωνιών που ισχύουν επί του παρόντος, καθώς και τους όρους τροποποίησης των υφιστάμενων συμφωνιών ή διαπραγμάτευσης ή σύναψης νέων από τα κράτη μέλη. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι:

- 1) ότι η συμφωνία δεν έρχεται σε αντίθεση με το δίκαιο της ΕΕ·
- 2) ότι η Επιτροπή δεν υπέβαλε ή ούτε αποφάσισε να υποβάλει σύσταση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με την ενδιαφερόμενη τρίτη χώρα,
- 3) ότι η συμφωνία συνάδει με τις αρχές και τους στόχους της ΕΕ για την εξωτερική δράση, και
- 4) ότι η συμφωνία δεν δημιουργεί σοβαρό εμπόδιο στη διαπραγμάτευση ή τη σύναψη διμερών επενδυτικών συμφωνιών της ΕΕ με τρίτες χώρες.
(Κανονισμός 1219/2012, ΕΕ L 351 της 20.12.2012 σ. 40).

Όπως προβλεπόταν στο άρθρο 15 του Κανονισμού, στις αρχές του 2020, η Επιτροπή υπέβαλε Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του Κανονισμού, στην οποία

²⁴ Bilateral Investment Treaties – BITs: προβλέπουν κανόνες προστασίας των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα υποδοχής.

²⁵ Δεδηλωμένος στόχος της Επιτροπής είναι η μακροπρόθεσμη αντικατάσταση των εν ισχύ διμερών επενδυτικών συμβάσεων με συμβάσεις που θα έχει συνάψει η Ένωση με τρίτες χώρες. Προς το σκοπό αυτό, η Επιτροπή προτίθεται να εφαρμόσει ποιοτικά κριτήρια επιλογής των χωρών εταίρων, να θεσπίσει πρότυπα για την προστασία των επενδύσεων και να προωθήσει αποτελεσματικούς μηχανισμούς εφαρμογής των διατάξεων για τις επενδύσεις (Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019).

διαπιστώνεται ότι τα περισσότερα από τα κρατη μέλη έχουν τροποποιήσει ή έχουν την πρόθεση να τροποποιήσουν τις υφιστάμενες διμερείς επενδυτικές τους συμφωνίες. Έτσι, αντανακλάται η αναθεωρημένη επενδυτική πολιτική της Ένωσης, αλλά και τα κράτη μέλη λειτουργούν ως «εκπρόσωποι» της επενδυτικής πολιτικής της Ένωσης σε περιοχές όπου δεν έχουν υπογραφεί ακόμα διμερείς επενδυτικές συμφωνίες με την ίδια την Ένωση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020δ).

ii) Ο Κανονισμός 2019/452 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Επί του παρόντος, σε λιγότερα από τα μισά κράτη μέλη της ΕΕ υφίσταται νομοθεσία που να επιτρέπει τον έλεγχο άμεσων ξένων επενδύσεων. Για αυτόν τον λόγο, στις 19 Μαρτίου 2019, η ΕΕ εξέδωσε Κανονισμό για τη δημιουργία ενός συστήματος συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με επενδύσεις από τρίτες χώρες που ενδέχεται να επηρεάσουν την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη στα κράτη μέλη. Ο Κανονισμός διασφαλίζει ότι η ΕΕ είναι καλύτερα εξοπλισμένη για την προστασία των συμφερόντων της, παραμένοντας μεταξύ των πιο ανοικτών επενδυτικών περιοχών στον κόσμο (Κανονισμός 2019/452, ΕΕ L 79I της 21.3.2019, σ. 1). Έτσι, θεσπίστηκε ένα ενωσιακό πλαίσιο για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων, το οποίο θα επιτρέψει σύντομα στην ΕΕ να συντονίζει τον έλεγχο των επενδύσεων από τρίτες χώρες σε στρατηγικούς κλάδους, προκειμένου να εξακριβώνεται αν απειλούν τη δημόσια ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη. Όταν διαπιστώνεται ότι συμβαίνει κάτι τέτοιο, θα είναι δυνατή η θέσπιση περιοριστικών μέτρων από την Ένωση ή τα κράτη μέλη σχετικά με τις εν λόγω άμεσες επενδύσεις (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019β).

Στόχος του Κανονισμού είναι η προστασία των σημαντικότερων ευρωπαϊκών τεχνολογιών και συμφερόντων από στρατηγικές απειλές. Αυτό γίνεται πραγματικότητα με την ανάλυση των επενδύσεων από τρίτες χώρες σε στρατηγικούς κλάδους με την ενίσχυση της συνεργασίας των κρατών μελών και της Επιτροπής, μέσα από τον καθορισμό συνόλου πληροφοριών προς ανταλλαγή και θέσπισης ορισμένων χρονικών ορίων.

iii) Η σχεδιαζόμενη σύσταση Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για σαφέστερους και ακριβέστερους κανόνες για την προστασία των επενδύσεων, από το 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προωθεί τη μεταρρύθμιση της επίλυσης επενδυτικών διαφορών αναφορικά σε ΑΞΕ που πραγματοποιούνται στο έδαφος της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, ηγείται των προσπαθειών για τη σύσταση Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου, ως μόνιμου οργάνου για την επίλυση επενδυτικών διαφορών, στελεχωμένου με μόνιμους δικαστές (European Commission, 2020c).

Η δημιουργία αυτού του Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου θα βασιστεί στην πρωτοποριακή προσέγγιση της ΕΕ όσον αφορά τις διμερείς συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών της, ενώ θα αποτελέσει σημαντική απόκλιση από το σύστημα επίλυσης διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών (το οποίο βασίζεται σε ad hoc εμπορική διαιτησία). Το Πολυμερές Δικαστήριο Επενδύσεων πρόκειται να αντικαταστήσει τα διμερή συστήματα επενδυτικών δικαστηρίων που περιλαμβάνονται στις εμπορικές και επενδυτικές συμφωνίες της ΕΕ. Τόσο η CETA ΕΕ-Καναδά όσο και η ΣΕΣ ΕΕ-Βιετνάμ προβλέπουν τη δημιουργία ενός μόνιμου επενδυτικού δικαστηρίου, ενώ πλέον ανάλογες διατάξεις σε όλες τις περιλαμβάνονται σε όλες τις ενωσιακές διαπραγματεύσεις που αφορούν επενδύσεις (European Commission, 2020c).

Το Πολυμερές Επενδυτικό Δικαστήριο θα έχει τη δυνατότητα να αντικαταστήσει τις διατάξεις επίλυσης διαφορών που περιλαμβάνονται στις παλαιότερες διμερείς επενδυτικές συμφωνίες προς όφελος επενδυτών και κρατών μελών, καθώς αυτές δεν περιέχουν τις καινοτομίες και τις βελτιώσεις που έχει αναπτύξει η ΕΕ στις πρόσφατες επενδυτικές διαπραγματεύσεις της.

Τέλος, σημειώνεται ότι σε επίπεδο ΕΕ οι στόχοι της Επιτροπής για το Πολυμερές Επενδυτικό Δικαστήριο βρίσκουν σύμφωνα τα άλλα δυο θεσμικά όργανα της, ήτοι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Σε αυτήν την κατεύθυνση, στις 20 Μαρτίου 2018, το Συμβούλιο ενέκρινε και δημοσίευσε διαπραγματευτικές οδηγίες προς την Επιτροπή για το Πολυμερές Επενδυτικό Δικαστήριο.

Από τα παραπάνω τρία ζητήματα αναδεικνύεται ακόμα περισσότερο το αυξανόμενο ενδιαφέρον που επιδεικνύει η ΕΕ για τις ΑΞΕ. Μέσα από τη ρύθμιση με κανόνες όσο το δυνατόν περισσότερων παραμέτρων τους (κατά την προσφιλή της μέθοδο, στο ιδεολογικό πλαίσιο του ταξιφιλελευθερισμού), η Ένωση επιδιώκει να ενδυναμώσει τη διαπραγματευτική της δύναμη και να ισχυροποιήσει τη διεθνή της παρουσία, τόσο ως επενδυτής όσο και ως επενδυτικός προορισμός.

Κεφάλαιο 3

Η ΕΕ ως εμπορικός εταίρος στους κόλπους του ΠΟΕ

3.1. Στόχοι και λειτουργίες του ΠΟΕ

Όπως είναι γνωστό, η ΕΕ, παράλληλα με την επιδίωξη σύναψης διμερών εμπορικών συμφωνιών, ασκεί πολυμερή εμπορική διπλωματία στους κόλπους του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ο ΠΟΕ εγκαθιδρύθηκε με την υπογραφή της Συμφωνίας του Μαρακές (σε ισχύ από 1 Ιανουαρίου 1995), ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων του γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), με στόχο *«την ουσιαστική μείωση των δασμών και άλλων περιορισμών στο εμπόριο και την εξάλειψη της άνισης μεταχείρισης μεταξύ των δρώντων υποκειμένων στο διεθνές εμπόριο»* (Συμφωνία του Μαρακές για την εγκαθίδρυση του ΠΟΕ, 1994). Ο ΠΟΕ είναι ο μόνος Διεθνής Οργανισμός με αντικείμενο τη διαχείριση του διεθνούς εμπορίου, και το μεγαλύτερο θεσμικό φόρουμ παγκοσμίως για τη διαπραγμάτευση διεθνών εμπορικών συμφωνιών και τη διευθέτηση εμπορικών διαφωνιών μέσω ενός συστήματος κανόνων.

Κύριος στόχος του Οργανισμού είναι η εξασφάλιση ομαλών και προβλέψιμων συνθηκών για την όλο και μεγαλύτερη απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, προς όφελος όλων των μελών του ΠΟΕ (WTO, 2020b). Συνεπώς, ο ΠΟΕ εγκαθιδρύθηκε προκειμένου να διαχειρίζεται και να ρυθμίζει το διεθνές εμπορικό σύστημα, ενώ αποτελεί σε σημαντικό βαθμό δημιούργημα των ΗΠΑ ως αποτέλεσμα της στρατηγικής τους να καταστούν οικονομία προσανατολισμένη στις υπηρεσίες και την υψηλή τεχνολογία, αλλά και ως απάντηση παγκοσμιοποίησης στην περιφερειοποίηση που προωθεί η ΕΕ (Χρυσομαλλίδης, 2020).

Η έδρα του βρίσκεται στη Γενεύη, ενώ μέλη του είναι 164 κράτη, που αντιπροσωπεύουν το 98% του παγκόσμιου εμπορίου (WTO, 2020b). Μέσω του ΠΟΕ, επιτυγχάνεται η παγκόσμια ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου προϊόντων, υπηρεσιών και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, με τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη μεταξύ των κρατών μελών του πολυμερών (*“multilateral agreements”*)²⁶ και πλειομερών εμπορικών συμφωνιών (*“plurilateral agreements”*), και την κύρωση τους από τα

²⁶ Υπενθυμίζεται ότι, αντίθετα με τις πολυμερείς, οι πλειομερείς συμφωνίες δεσμεύουν μόνο τα κράτη μέλη του ΠΟΕ που τις έχουν υπογράψει.

εθνικά τους κοινοβούλια. Οι περισσότερες από αυτές τις συμφωνίες είναι επίσης αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων του γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), ενώ σήμερα ο αριθμός τους φθάνει τις εξήντα (WTO, 2020b). Οι συμφωνίες, πάντως, δεν είναι στατικές – η επαναδιαπραγμάτευση τους επιτρέπεται, ενώ παράλληλα νέες συμφωνίες συνάπτονται. Πολλές από αυτές αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σήμερα, στο πλαίσιο του Γύρου της Ντόχα, που ξεκίνησε στο Κατάρ τον Νοέμβριο του 2001.

Βαρύνουσα σημασία στο νομικό σύστημα που εγκαθίδρυσε ο ΠΟΕ έχουν η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου του 1994²⁷ (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT)²⁸, η Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο Υπηρεσιών (General Agreement on Trade in Services - GATS) και η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον τομέα του Εμπορίου (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights -TRIPS). Οι παραπάνω συμφωνίες περιλαμβάνονται σε ξεχωριστά πρωτόκολλα, προσαρτημένα στη Συμφωνία Μαρακές για την εγκαθίδρυση του ΠΟΕ (στο Παράρτημα 1 Α, 1 Β και 1 Γ αντίστοιχα). Είναι πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες και ως τέτοιες δεσμεύουν όλα τα μέλη του ΠΟΕ, έχοντας ως πεδίο εφαρμογής το εμπόριο προϊόντων, το εμπόριο υπηρεσιών και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (Γουργουρίνης, 2020). Πολύ σημαντικές είναι και οι δύο συμφωνίες που έχουν υπογραφεί στο πλαίσιο του ΠΟΕ σχετικά με τα μέτρα εμπορικής άμυνας κατά αθέμιτων εμπορικών πρακτικών: Η Συμφωνία για τα Μέτρα Αντιντάμπινγκ (AD agreement) και η Συμφωνία για τις Επιδοτήσεις και τα Αντισταθμιστικά Μέτρα (SCM Agreement).

Επιπλέον, για την αποτελεσματικότερη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου, στους κόλπους του ΠΟΕ λειτουργούν δύο μηχανισμοί²⁹: Αφενός, ο Μηχανισμός Επίλυσης Διαφορών (Dispute Settlement Mechanism - DSM), ο οποίος περιλαμβάνει κανόνες

²⁷ Ενσωμάτωσε τη GATT του 1947 (που υπήρξε ο προκάτοχος του ΠΟΕ ως το 1995) καθώς και πολλά σχετικά με τη GATT του 1947 κείμενα, πχ μνημόνια συμφωνίας, πρωτόκολλα δασμολογικών παραχωρήσεων κ.α. (Γουργουρίνης, 2020).

²⁸ Και άλλες 11 πολυμερείς συμφωνίες για το εμπόριο αγαθών, όπως η Συμφωνία για τη γεωργία, η Συμφωνία για την εφαρμογή μέτρων υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας, η Συμφωνία για τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο κ.τ.λ.

²⁹ Προβλέπονται αντίστοιχα στα Παραρτήματα 2 και 3 της Συμφωνίας του Μαρακές, και ως πολυμερείς συμφωνίες, είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη μέλη.

και διαδικασίες για την επίλυση διαφορών που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή της Συμφωνίας του Μαρακές, και ιδιαιτέρως κατά την εφαρμογή πολυμερών και πλειομερών συμφωνιών του ΠΟΕ για το εμπόριο προϊόντων, υπηρεσιών και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας³⁰. Αφετέρου, ο Μηχανισμός Επισκόπησης της Εμπορικής Πολιτικής (Trade Policy Review Mechanism – TPRM), ο οποίος συμβάλλει στη διαφάνεια, καθώς στο πλαίσιο λειτουργίας του, όλα τα κράτη μέλη υποβάλλουν τακτικά στο Σώμα Εξέτασης Εμπορικής Πολιτικής Εκθέσεις με τις εμπορικές πολιτικές και τις πρακτικές τους (Γουργουρίνης, 2020).

Στους κόλπους του ΠΟΕ, όλες οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονται από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών: είτε από τους αρμόδιους υπουργούς τους (οι οποίοι συναντώνται τουλάχιστον ανά διετία) είτε από τους πρέσβεις ή αντιπροσώπους των κυβερνήσεων (οι οποίοι συναντώνται τακτικά στην έδρα του ΠΟΕ στη Γενεύη). Η Υπουργική Συνέλευση είναι το ανώτερο αποφασίζον όργανο του ΠΟΕ, ενώ υπό την Υπουργική Συνέλευση βρίσκονται το Γενικό Συμβούλιο και διάφορα άλλα συμβούλια και επιτροπές – ήτοι επικουρικά όργανα που θεσπίζουν κανόνες για συγκεκριμένα εμπορικά ζητήματα, πχ για την περιβαλλοντική προστασία (WTO, 2020c). Η δομή του ΠΟΕ είναι τέτοια ώστε τα κράτη μέλη να έχουν τον πρώτο λόγο στη λήψη των αποφάσεων, δίχως να υφίσταται κάποια ιεραρχική σχέση μεταξύ των οργάνων και των κρατών μελών.

Οι εμπορικές συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο του ΠΟΕ είναι συνήθως πολύ περίπλοκες, διότι πρόκειται για νομικές πράξεις που καλύπτουν ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, από τη γεωργία έως τη διανοητική ιδιοκτησία. Ωστόσο, διέπονται από ορισμένες κοινές αρχές, που είναι το θεμέλιο του πολυμερούς εμπορικού συστήματος:

³⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τον δικαιοδοτικό μηχανισμό του ΠΟΕ (Όργανο Επίλυσης Διαφορών, Δευτεροβάθμιο Δικαστήριο κ.α.), βλέπε “Αναστάσιος Γουργουρίνης, Εκπαιδευτικό Υλικό “Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο και Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών”, σελ. 7, ΚΣΤ’ Εκπαιδευτική Σειρά, Αθήνα, Απρίλιος 2020.

i) Η αρχή της μη διάκρισης

Η αρχή αυτή έχει δύο βασικές πτυχές:

- Μεταχείριση του μάλλον ευνοούμενου κράτους (Most favored nation treatment - MFN): τα κράτη μέλη δεν μπορούν (κατά κανόνα) να κάνουν διακρίσεις μεταξύ των εμπορικών εταίρων τους, αλλά πρέπει να επεκτείνουν κάθε είδους πλεονέκτημα που αναγνωρίζουν σε ένα εμπορικό εταίρο τους και στα υπόλοιπα μέλη του ΠΟΕ.
- Εθνική μεταχείριση (National Treatment): τα εισαγόμενα προϊόντα πρέπει (κατά κανόνα) να έχουν ίδια φορολογική και διοικητική μεταχείριση σε σχέση με τα εγχώρια στο κράτος υποδοχής.

ii) Προβλεψιμότητα

Σύμφωνα με τον ΠΟΕ, η υπόσχεση να μην ενισχυθεί ένας εμπορικός φραγμός μπορεί να είναι εξίσου σημαντική με τη χαλάρωσή του, καθώς προσφέρει προβλεψιμότητα στις επιχειρήσεις. Ενθαρρύνονται έτσι οι επενδύσεις, δημιουργούνται θέσεις εργασίας και οι καταναλωτές απολαμβάνουν πλήρως τα οφέλη που απορρέουν από την ύπαρξη του ανταγωνισμού.

iii) Θεμιτός ανταγωνισμός

Παρότι γενικά περιγράφεται ως οργανισμός «ελεύθερου εμπορίου», ο ΠΟΕ επιτρέπει ενίοτε τους δασμούς και, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, άλλες μορφές προστασίας από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές. Πιο συγκεκριμένα, προωθεί ένα σύστημα κανόνων που ευνοεί τον ανοικτό και θεμιτό ανταγωνισμό (WTO, 2020a).

Συνοψίζοντας, θα μπορούσε να λεχθεί ότι ο ΠΟΕ διαχειρίζεται το παγκόσμιο εμπορικό σύστημα και εξασφαλίζει ένα σταθερό και προβλέψιμο περιβάλλον για το διεθνές εμπόριο, μέσα από τις εξής βασικές λειτουργίες του:

- Όντας φόρουμ για διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις
- Θεσπίζοντας νομικούς κανόνες για το εμπόριο με τη μορφή εμπορικών συμφωνιών
- Διαχειριζόμενος τις εμπορικές διαφωνίες που προκύπτουν
- Επιβλέποντας τις εθνικές εμπορικές πολιτικές των κρατών - μελών
- Παρέχοντας τεχνική βοήθεια σε αναπτυσσόμενες χώρες
- Συνεργαζόμενος με άλλους διεθνείς οργανισμούς (WTO, 2020b).

3.2. Η συμμετοχή της ΕΕ στον ΠΟΕ

Η Ένωση συγκαταλέγεται ανάμεσα στους κορυφαίους δρώντες της πολυμερούς εμπορικής διπλωματίας, ως η μεγαλύτερη οικονομία και το μεγαλύτερο εμπορικό μπλοκ παγκοσμίως. Σε αυτήν την κατεύθυνση η Ένωση προωθεί ένα δίκαιο, προβλέψιμο και βασισμένο σε κανόνες πολυμερές εμπορικό σύστημα. Βασισμένη στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση έχει διαμορφώσει μια ισχυρή κοινή εμπορική πολιτική στο πλαίσιο του ΠΟΕ με την υπογραφή εμπορικών συμφωνιών και συμφωνιών συνεργασίας σε διάφορους τομείς (Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ΠΟΕ, 2016). Η παρουσία της ΕΕ στους κόλπους του ΠΟΕ βασίζεται στις κοινές αξίες και αρχές που οι δύο οργανισμοί μοιράζονται σχετικά με το διεθνές εμπόριο, δηλαδή την προώθηση του ελεύθερου και δίκαιου εμπορίου προϊόντων και υπηρεσιών, μέσα από την προοδευτική μείωση και κατάργηση των δασμών και άλλων μη δασμολογικών εμποδίων (Μπαμπανάκης, 2018), με σεβασμό στη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Οι κοινοί στόχοι των δύο μορφωμάτων αποτυπώνονται και στις ιδρυτικές συνθήκες τους, ήτοι αφενός στο προοίμιο της Συμφωνίας του Μαρακές για την εγκαθίδρυση του ΠΟΕ, και αφετέρου στο άρθρο 3 παρ. 5 της ΣΕΕ και στο άρθρο 207 της ΣΛΕΕ.

Από το 1995, με την θέση σε ισχύ της Συμφωνίας του Μαρακές για την Εγκαθίδρυση του ΠΟΕ, η Ένωση συμμετέχει επίσημα στον ΠΟΕ ως αντισυμβαλλόμενο μέρος στον

οργανισμό (αναγνωρίζεται ρητά ως μέλος του στο άρθρο XI της Συμφωνίας), παράλληλα με τα κράτη μέλη της, που συμμετέχουν ανεξάρτητα από την ΕΕ, ως κυρίαρχα κράτη. Σημειώνεται ότι τα κράτη μέλη της Ένωσης ήταν συμβαλλόμενα μέρη στη GATT του 1947, σε αντίθεση με την τότε Κοινότητα, για την οποία πάντως το ΔΕΚ³¹ είχε κρίνει ότι συμμετείχε de facto στην εν λόγω διεθνή συμφωνία, με αφορμή την υπόθεση International Fruit Company³².

Πάντως, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ουρουγουάης, το ζήτημα συμμετοχής της Ένωσης στον ΠΟΕ υπήρξε αντικείμενο διαμάχης μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών, σχετικά με το αν στον Οργανισμό θα συμμετείχε αποκλειστικά η Ένωση (εκπροσωπώντας και τα κράτη μέλη της ως ενιαίο σύνολο), ή αν θα συμμετείχαν ανεξάρτητα από την Ένωση και τα κράτη μέλη της. Τελικά, στη Γνωμοδότηση 1/94³³, το ΔΕΚ έκρινε ότι στον ΠΟΕ δεν μπορούσε να συμμετέχει μόνον η Κοινότητα, διότι δεν έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για όλα τα ζητήματα τα σχετικά με τη δραστηριότητα του ΠΟΕ, ενώ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σύμβαση για την προσχώρηση στον ΠΟΕ έπρεπε να λάβει την μορφή μικτών συμφωνιών (δηλαδή αντισυμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ να είναι και η Ένωση και τα κράτη μέλη της). Παράλληλα, το Δικαστήριο τόνισε την υποχρέωση της Ένωσης και των μελών της να συνεργάζονται στενά, ώστε να διασφαλίζεται η ενότητα της εκπροσώπησης της Ένωσης ενώπιον του ΠΟΕ (Βλαστού, et al., 2015). Από το 2009 και μετά, οπότε και τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας, κατέστη σαφές ότι η ΕΕ έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (άρθρο 3 παρ.1 στοιχείο ε' και άρθρα 206 επ. ΣΛΕΕ) και, συνεπώς, είναι αρμόδια να ρυθμίζει ενιαία τα ζητήματα που ανακύπτουν γενικότερα στον τομέα του εμπορίου - οπότε και η ανάγκη προσφυγής σε μικτές συμφωνίες μειώθηκε (αλλά δεν εξέλιπε).

³¹ ΔΕΚ, απόφαση της 21.12.1972, 21-24/72, International Fruit Company, ECLI:EU:C:1972:115.

³² Στη συγκεκριμένη υπόθεση το ΔΕΚ κλήθηκε να κρίνει αν η τότε Κοινότητα δεσμευόταν από την GATT (1947) παρά το γεγονός ότι η ίδια δεν ήταν συμβαλλόμενο μέρος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, σύμφωνα με τη θεωρία της υποκατάστασης των κρατών μελών από την Ένωση σε προεναξιακές πολυμερείς συνθήκες, η τότε Κοινότητα είχε υποκαταστήσει τα κράτη μέλη στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από την GATT 1947 και επομένως αποτελούσε de facto συμβαλλόμενο μέλος και, άρα, δεσμευόταν και η ίδια από τη διεθνή συμφωνία (Βλαστού, et al., 2015).

³³ ΔΕΚ, Γνωμοδότηση της 15.11.1994, 1/94, Συμφωνία ΠΟΕ: GATS και TRIPS, ECLI:EU:C:1994:1 – 5267.

Σε κάθε περίπτωση, παρά την ύπαρξη αυτής της διπλής συμμετοχής, τόσο η Ένωση όσο και τα κράτη μέλη εκπροσωπούνται από κοινού, ως ενότητα, από την Επιτροπή ενώπιον του ΠΟΕ. Πάντως, η Ένωση δεν έχει ξεχωριστό δικαίωμα ψήφου, αλλά το τελευταίο διαμορφώνεται μέσα από τις ψήφους των κρατών μελών της³⁴ - αν και, στην πράξη, οι αποφάσεις στον ΠΟΕ σπανίως λαμβάνονται με ψηφοφορία, καθώς επιδιώκεται να υπάρχει συναίνεση όλων των μερών. Η Επιτροπή είναι αρμόδια για τη διαπραγμάτευση των εμπορικών συμφωνιών. Επίσης, εκπροσωπεί την Ένωση στις διαδικασίες επίλυσης διαφορών, ενώ στοχεύει στη σύγκλιση των συμφερόντων των κρατών μελών με τους στόχους και τις επιδιώξεις της ίδιας της Ένωσης (European Commission, 2013).

Αναλυτικότερα, ο Επίτροπος Εμπορίου της ΕΕ (από το 2019 τη θέση κατέχει ο Ιρλανδός Phil Hogan) εκπροσωπεί την ΕΕ στην Υπουργική Συνέλευση του ΠΟΕ. Επίσης, η ΕΕ εκπροσωπείται από την Επιτροπή στο Γενικό Συμβούλιο και στα επικουρικά όργανα του ΠΟΕ (στις περισσότερες περιπτώσεις, από στελέχη της Γενικής Διεύθυνσης Εμπορίου της Επιτροπής). Αναφορικά στην εκπροσώπηση της ΕΕ στις διαπραγματεύσεις, η Επιτροπή χρειάζεται την διαπραγματευτική εντολή (mandate) του Συμβουλίου για να διαπραγματευτεί εκ μέρους της ΕΕ, ενώ απαιτείται να έχει επίσημη εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο³⁵ ώστε να υπογράψει οποιαδήποτε συμφωνία. Η Επιτροπή συντονίζει την διαπραγματευτική θέση της ΕΕ με τις θέσεις των κρατών μελών μέσω διαβουλεύσεων με την Επιτροπή Εμπορικής Πολιτικής του Συμβουλίου, και ενημερώνει τακτικά την Επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με ζητήματα που αφορούν στον ΠΟΕ. Επίσης, εκκινεί τη διαδικασία και χειρίζεται την υποβολή αιτημάτων προς τον Δικαιοδοτικό Μηχανισμό του ΠΟΕ με την υποστήριξη του Συμβουλίου, ενώ μπορεί και να προτείνει στο Συμβούλιο τη λήψη εμπορικών αντίμετρων. Τέλος, συνομιλεί σε τακτά χρονικά διαστήματα με ενδιαφερόμενες

³⁴ «Ο αριθμός των ψήφων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει τον αριθμό των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» (άρθρο XI, Συμφωνία του Μαρακές για την εγκαθίδρυση του ΠΟΕ).

³⁵ Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι με τη Συνθήκη της Λισαβόνας αναβαθμίστηκε ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο πλέον, μαζί με το Συμβούλιο, αναδεικνύεται σε συνδιαμορφωτή των κατευθύνσεων της ΚΕΠ (Άρθρο 207§2 ΣΛΕΕ). Επιπρόσθετα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο παρακολουθεί τη δράση της Επιτροπής και παρεμβαίνει στις διαφορές που ανακύπτουν, είτε με την υποβολή εκθέσεων (τις οποίες θέτει στη διάθεση της Επιτροπής) είτε μέσω ερωτήσεων στην Επιτροπή και το Συμβούλιο (Άρθρο 207, παρ.3 & 4).

ομάδες της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με εξελίξεις αναφορικά στην πολιτική της στον ΠΟΕ. (European Commission, 2013)³⁶. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτός ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Επιτροπής στην προώθηση των συμφερόντων της Ένωσης στους κόλπους του ΠΟΕ.

Όπως αναφέρθηκε αμέσως ανωτέρω, η προώθηση της ατζέντας της κοινής εμπορικής πολιτικής της ΕΕ στο πλαίσιο του ΠΟΕ γίνεται μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία εκπροσωπεί την ΕΕ ως ενιαία οντότητα. Ως προς το πεδίο διαπραγμάτευσης, όπως ισχύει και για τη σύναψη διμερών εμπορικών συμφωνιών, η Συνθήκη της Λισαβόνας διεύρυνε σημαντικά τους τομείς της ΚΕΠ για τους οποίους η ΕΕ έχει αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη συμφωνιών στο πλαίσιο των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων εντός του ΠΟΕ. Συνεπώς, στο πεδίο της διαπραγμάτευσης της ΕΕ, ταυτόχρονα με το εμπόριο αγαθών (αναφορικά στο επίπεδο και το ποσοστό των δασμών, τα γεωργικά προϊόντα, την εφαρμογή του Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου, τις ειδικές συνθήκες σε κατηγορίες προϊόντων, τα μέτρα εμπορικής άμυνας κ.α.) πλέον σημαντική παρουσία κατέχουν οι ο τομέας των υπηρεσιών, οι εμπορικές πτυχές των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και οι άμεσες ξένες επενδύσεις (Άρθρο 207 παρ. 1 ΣΛΕΕ, 2007).

Αναφορικά στους στόχους που εξυπηρετεί η συμμετοχή της στον ΠΟΕ, η Ένωση επιδιώκει:

- Να συμβάλλει στη διατήρηση ενός δίκαιου, προβλέψιμου και βασισμένου σε κανόνες παγκόσμιου εμπορικού συστήματος
- Να συμμορφώνεται με τους κανόνες του ΠΟΕ, αλλά και να διασφαλίζει ότι και οι υπόλοιπες χώρες τους ακολουθούν
- Να εξασφαλίζει νέες αγορές για τα ευρωπαϊκά κράτη και να συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό των παγκοσμίων εμπορικών αγορών προς όφελος των ευρωπαϊκών αγαθών, υπηρεσιών και επενδύσεων

³⁶Σε μόνιμη βάση, τα συμφέροντα της ΕΕ και των κρατών μελών της εκπροσωπούνται και από τη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της ΕΕ στον ΠΟΕ (Permanent Mission of the European Union to the World Trade Organization), η οποία είναι τμήμα της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EYED).

- Να αλληλεπιδρά με τρίτες χώρες και άλλους διεθνείς οργανισμούς, ώστε ο ΠΟΕ να γίνει πιο ‘‘ανοιχτός’’
- Να βοηθά αναπτυσσόμενες χώρες να ενταχθούν στον ΠΟΕ και την παγκόσμια οικονομία, μέσα από την προώθηση διακριτικής μεταχείρισης προς όφελος τους
- Να ενισχύει τη στήριξη βιώσιμων εμπορικών πολιτικών και της αειφόρου ανάπτυξης μέσω της προώθησης διεθνών εμπορικών σχέσεων εντός του ΠΟΕ (European Commission, 2013).

Συνοψίζοντας, φαίνεται ότι ο σημαντικότερος στόχος της ΕΕ εντός του πολυμερούς εμπορικού συστήματος είναι να συνεχίσει να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στις διαβουλεύσεις και τις διαπραγματεύσεις νέων συμφωνιών, ώστε να είναι σε θέση να επηρεάζει τις διεθνείς εξελίξεις προς όφελος των ευρωπαϊκών αγορών.

3.3. Η μέχρι σήμερα στάση της ΕΕ στους κόλπους του ΠΟΕ

ι) Η εικόνα που έχουν διαμορφώσει τα υπόλοιπα μέλη του ΠΟΕ για την Ένωση

Εντός του συστήματος του ΠΟΕ, η ΕΕ θεωρείται ένας από τις πιο υπολογίσιμους παίκτες στις εμπορικές διαπραγματεύσεις. Δεδομένου του μεγέθους της αγοράς της, είναι αδιανόητη η σύναψη μίας πολυμερούς εμπορικής συμφωνίας χωρίς τη συμμετοχή της ΕΕ (Dur & Zimmerman, 2007). Μαζί με τις ΗΠΑ, αποτελούν τους de facto ηγέτες του πολυμερούς εμπορικού συστήματος (Elgström, 2007). Μετά την εγκαθίδρυση του ΠΟΕ, η ΕΕ ανέλαβε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασίες διαπραγματεύσεων των διαφόρων συμφωνιών. Πάντως, πιθανότατα αυτός ο κεντρικός ρόλος που επιφυλάσσεται στην ΕΕ οφείλεται περισσότερο στην ισχύ και την επιρροή της παρά στην ‘‘αφοσίωση’’ της στο καθεστώς του ΠΟΕ (Young, 2007). Σε αυτό το πλαίσιο διαμορφώνεται η πρόσληψη που έχουν τα υπόλοιπα μέλη του Οργανισμού για την Ένωση.

Γενικά, στις διαπραγματεύσεις εντός του ΠΟΕ η ΕΕ συνήθως δίνει την εντύπωση δυσκίνητου και συντηρητικού δρώντα, καθώς περιορίζεται από τις χρονοβόρες και αυστηρές διαδικασίες που απαιτούνται προκειμένου να συγκεράσει τα διαφορετικά εθνικά συμφέροντα ώστε να εξασφαλίσει τη συναίνεση των 27 κρατών μελών της, και από τη θεσμική πολυπλοκότητα αναφορικά στην παραγωγή των πολιτικών της (Elgström and Strömnik 2005). Συνεπώς, δίνει την εικόνα της δύναμης που τελικά περισσότερο χρόνο και ενέργεια ξοδεύει στο να “διαπραγματεύεται με τον εαυτό της” παρά με τους υπόλοιπους μετέχοντες στον ΠΟΕ (Elgström, 2007), ιδιαίτερα όταν γίνεται προσπάθεια να βρεθεί κοινή συνισταμένη στα συμφέροντα μεταξύ των κρατών μελών του “Βορρά” και του “Νότου” (ή μεταξύ των παλιών και των νέων κρατών μελών). Από την άλλη, επειδή η συμμετοχή της ΕΕ στις συμφωνίες είναι “εκ των ων ουκ άνευ” δεδομένης της τεράστιας εμπορικής της δύναμης, οι υπόλοιπες χώρες αναγκάζονται να αποδεχτούν αυτήν την έλλειψη προσαρμοστικότητας, αλλά και να προχωρήσουν σε μεγαλύτερες υποχωρήσεις.

Συναφής με τα παραπάνω είναι η εντύπωση ότι στην ΕΕ υπάρχει “έλλειμμα διακυβέρνησης”, η οποία επίσης οφείλεται στην πολυπλοκότητα του θεσμικού πλαισίου και την κοπιώδη προσπάθεια για συγχρονισμό ανάμεσα στους 27, αλλά και στην έλλειψη συνέπειας αναφορικά στην προώθηση της απελευθέρωσης και σε άλλους τομείς του εμπορίου - ειδικά σε σχέση με την ΚΑΠ (Well & Reardon, 2011).

Από την άλλη, η ΕΕ έχει επιδείξει πολλές φορές προσαρμοστικότητα και διάθεση για καινοτομία στις διαπραγματεύσεις, αφού κατάφερε χρησιμοποιώντας την “ήπια ισχύ” της να συνδέσει με επιτυχία το διεθνές εμπόριο με άλλα ζητήματα, όπως είναι η διεθνής ανάπτυξη, τα εργασιακά δικαιώματα, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες και οι κανόνες διεθνούς ανταγωνισμού. Έτσι, η ΕΕ αφενός δίνει την εντύπωση ότι μπορεί να προσαρμοστεί στις καινούριες διεθνείς συνθήκες. Αφετέρου, όμως, άλλοι διεθνείς δρώντες μπορεί να έχουν την αίσθηση ότι η ΕΕ προσπαθεί να χρησιμοποιήσει αυτά τα ζητήματα για να προωθήσει τα δικά της οικονομικά συμφέροντα, κι ότι η διεθνής ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος θα έπρεπε μεν να απασχολούν τη διεθνή κοινότητα, αλλά εκτός του πλαισίου του ΠΟΕ (Elgström & Strömnik, 2005).

Πράγματι, συχνά, τα υπόλοιπα μέλη του ΠΟΕ είναι εχθρικά ως προς αυτά τα ζητήματα, ιδιαιτέρως αναφορικά στα εργασιακά δικαιώματα και την προστασία του

περιβάλλοντος. Ειδικά οι αναπτυσσόμενες χώρες, πολλές φορές αντιμετώπισαν αυτήν την ατζέντα ως «νέο-αποικιοκρατία και πράσινο προστατευτισμό παρά ως ελεύθερο και δίκαιο διεθνές εμπόριο» (Bozerkoska, 2013). Άλλωστε, και η προσπάθεια της ΕΕ ως προς το να δημιουργηθούν κοινοί κανόνες για τις επενδύσεις ενίοτε γίνεται αντιληπτή ως ευνοούσα μόνο τις επιχειρήσεις του αναπτυγμένου κόσμου. Επίσης, ίσως έτσι η ΕΕ δίνει την εντύπωση ότι προσπαθεί να αποσπάσει την προσοχή από ζητήματα στα οποία δεν υπάρχει υψηλός βαθμός πολιτικής συνοχής μεταξύ των 27, όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει με τις αγροτικές επιδοτήσεις (Well & Reardon, 2011).

Άλλωστε, η εικόνα της ΕΕ ως ‘‘πρωταθλητή’’ του ελεύθερου διεθνούς εμπορίου έρχεται σε αντίθεση με τη φήμη που έχει ως δύναμη προστατευτισμού στην αγροτική πολιτική. Αυτή η αντίφαση έγινε εμφανής στον πιο πρόσφατο Γύρο εμπορικών διαπραγματεύσεων, αυτόν της Ντόχα (που ξεκίνησε το 2001 στο Κατάρ)³⁷. Παρά τις σημαντικές προσπάθειες της ΕΕ για απελευθέρωση του εμπορίου σε πλειάδα τομέων, ο προστατευτισμός της στην αγροτική πολιτική την υποχρέωσε σε τήρηση κυρίως αμυντικής στάσης αναφορικά στον τομέα της γεωργίας, γεγονός που προκάλεσε τις σημαντικότερες επιπλοκές στις διαπραγματεύσεις. Η διαπραγματευτική θέση της ΕΕ στη Ντόχα συμπεριελάμβανε την μη αποδοχή παραχωρήσεων που δεν είναι συμβατές με την ΚΑΠ³⁸ (Well & Reardon, 2011). Αυτή η πάγια θέση όμως έρχεται σε αντίθεση με την δηλωμένη πρόθεση της ΕΕ να συμβάλλει περαιτέρω στην απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, προκαλώντας σκεπτικισμό στα υπόλοιπα μέλη του ΠΟΕ.

Ο προστατευτισμός της ΕΕ στην αγροτική πολιτική έρχεται και σε αντίθεση με τον διακηρυγμένο (ήδη από την έναρξη των διαπραγματεύσεων της Ντόχα) στόχο της ΕΕ για δίκαιη διανομή των ωφελειών της παγκοσμιοποίησης, μέσω της απελευθέρωσης του εμπορίου για τη βελτίωση της οικονομικής ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών (Meunier, 2007). Με δεδομένο ότι οι περισσότερες από τις αναπτυσσόμενες χώρες βασίζονται σχεδόν αποκλειστικά στη γεωργία για να επιτύχουν οικονομική

³⁷ Η δωδέκατη Υπουργική Διάσκεψη στο πλαίσιο του Γύρου της Ντόχα επρόκειτο να πραγματοποιηθεί τον Ιούνιο του τρέχοντος έτους, αλλά αναβλήθηκε λόγω της πανδημίας του COVID 19.

³⁸ Προς αυτήν την κατεύθυνση είχαν ασκήσει πιέσεις η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Γαλλία, καθώς οι εθνικές τους οικονομίες επωφελούνται σε μεγάλο βαθμό από την ΚΑΠ.

ανάπτυξη, είναι σαφής η απόκλιση μεταξύ των διακηρύξεων της ΕΕ και των πεπραγμένων της στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Έπειτα, η ΕΕ βλέπει τον εαυτό της ως φορέα “υψηλών αξιών” ή ως πρότυπο για άλλα περιφερειακά εμπορικά μπλοκ του αναπτυσσόμενου κόσμου (Elgström and Strömvik 2005), ειδικά αναφορικά στον τομέα των εμπορικών διαπραγματεύσεων. Η διεθνής κοινότητα, όμως, πολλές φορές αντιλαμβάνεται τα παραπάνω ως απόπειρα “πατροναρίσματος” του αναπτυσσόμενου κόσμου από την ΕΕ, με στόχο την απόκτηση νέων αγορών για τα ευρωπαϊκά προϊόντα και εξασφάλισης συμμαχιών. Πάντως, *«πιστεύεται ότι η ΕΕ δίνει καλύτερη συνολική εικόνα εντός του ΠΟΕ σε σχέση με τον μεγάλο ανταγωνιστή της, τις ΗΠΑ, ειδικά αναφορικά στις σχέσεις της με τις αναπτυσσόμενες χώρες»* (Elgström, 2007).

Τέλος, ενδιαφέρον είναι ότι, σε αντίθεση με τη στάση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής εντός του ΠΟΕ, η Ένωση δεν επεδίωξε ποτέ να διεξαχθούν νέοι γύροι διαπραγματεύσεων για την επέκταση των δραστηριοτήτων του Οργανισμού. Αντίθετα, η ΕΕ υπήρξε διαχρονικά ουδέτερη στην αρχή κάθε γύρου, και κάποιες φορές αρνητική. Μόνο στο τέλος, όταν πλέον καθίστατο σαφές ότι θα επωφελούταν από τις προωθούμενες ρυθμίσεις, επεδείκνυε θετική στάση (Βλαστού, et al., 2015).

ii) *Ο βαθμός συμμόρφωσης της Ένωσης στις αποφάσεις του ΟΕΔ & η μη αναγνώριση άμεσου αποτελέσματος του δικαίου του ΠΟΕ και των αποφάσεων του ΟΕΔ από το ΔΕΕ*

Η δομή και ο χαρακτήρας του ενωσιακού δικαίου είναι δύσκολο να συμβιβαστεί με τον χαρακτήρα του δικαίου του ΠΟΕ. Η πολυπλοκότητα στην εξεύρεση ισορροπίας μεταξύ του πολυμερούς συστήματος του ΠΟΕ και του περιφερειακού συστήματος της ΕΕ οδηγεί σε δυσχέρειες συμμόρφωσης της ΕΕ με τις αποφάσεις του του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών (ΟΕΔ) του ΠΟΕ. Η ΕΕ αποτελεί έναν από τους συχνότερους χρήστες του μηχανισμού, με την εμπλοκή της σε περισσότερες από 184 υποθέσεις επίλυσης διαφορών, σε 99 εκ των οποίων ως ενάγων και σε 85 ως εναγόμενος (Μπαμπανάκης, 2018). Όμως, συγκαταλέγεται μεταξύ των λιγότερο συνεργάσιμων

μελών σε ζητήματα εκδίκασης εμπορικών διαφορών καθώς και μεταξύ αυτών που προκαλούν καθυστερήσεις στις διαδικασίες, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις εμπόδιζε τη διαμόρφωση πάνελ (Βλαστού, et al., 2015). Με αυτήν της τη στάση, η ΕΕ, εκτός του ότι δείχνει ότι αρνείται να συμμορφωθεί πλήρως με το δίκαιο του ΠΟΕ, προκαλεί ενίοτε τη δυσαρέσκεια των υπόλοιπων συμβαλλόμενων κρατών (Well & Reardon, 2011).

Είναι χαρακτηριστική η πολυετής καθυστέρηση που επέδειξε η ΕΕ πριν συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του ΟΕΔ στις υποθέσεις σχετικά με τις Μπανάνες και τις Ορμόνες, που ιστορικά αποτελούν τις δύο μεγαλύτερες και πολιτικά ευαίσθητες εμπορικές διαφωνίες που έχουν εκδηλωθεί εντός του ΠΟΕ (Well & Reardon, 2011). Αυτές οι δυο περιπτώσεις μη συμμόρφωσης αφορούσαν στο καθεστώς εισαγωγής μπανάνας από χώρες της Λατινικής Αμερικής και την εισαγωγή γενετικά τροποποιημένου βοδινού από τις ΗΠΑ. Οι δύο υποθέσεις δείχνουν το είδος της επιρροής που ασκεί η ΕΕ και συμπληρώνουν την εικόνα που έχει σχηματιστεί για την ίδια εντός του πολυμερούς εμπορικού συστήματος. Η λήξη του ‘‘Πολέμου της Μπανάνας’’ επιτεύχθηκε με τη Συμφωνία της Γενεύης για το Εμπόριο Μπανάνας (ΠΟΕ 2009), ενώ αναφορικά στα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα ακόμα κάποια κράτη μέλη της ΕΕ διατηρούν απαγορεύσεις στις εισαγωγές (Well & Reardon, 2011). Γενικότερα, πάντως, η Επιτροπή επιχειρεί να δικαιολογήσει τις καθυστερήσεις με βάση κάποια χαρακτηριστικά του δικαίου του ΠΟΕ, αποδίδοντας αυτές στο ότι ο δικαστικός του μηχανισμός καλείται συνεχώς να εξισορροπήσει τα συμφέροντα των κρατών μελών ερμηνεύοντας ασαφείς έννοιες των συμφωνιών (Βλαστού, et al., 2015). Οπότε αναγκαστικά η Ένωση αναζητεί μια μέθοδο εξισορρόπησης των διεθνών της δεσμεύσεων με τα ενωσιακά συμφέροντα, ήτοι μια ‘‘χρυσή τομή’’ μεταξύ των δύο συστημάτων, όταν αυτή η ισορροπία δεν εξασφαλίζεται κατά το δίκαιο της Ένωσης.

Ένα άλλο ζήτημα που επηρεάζει την εικόνα της Ένωσης εντός του ΠΟΕ είναι η μη ύπαρξη της δυνατότητας άμεσης επίκλησής των Συμφωνιών του προς έλεγχο του κύρους ενωσιακής πράξης ενώπιον του ΔΕΕ («άμεσο αποτέλεσμα»). Το ΔΕΕ αρνείται τον έλεγχο νομιμότητας του δικαίου της ΕΕ με βάση το δίκαιο του ΠΟΕ, καθώς και την αναγνώριση ζημίας ιδιωτών, φυσικών ή νομικών προσώπων, όταν η συμπεριφορά

της ΕΕ κρίνεται από το ΟΕΔ ασυνεπής με τις υποχρεώσεις της στον ΠΟΕ. Επίσης, το ΔΕΕ αρνείται το άμεσο αποτέλεσμα του δικαιού του ΠΟΕ στην ενωσιακή έννομη τάξη (Errico, 2011). Αυτή η θέση του διατυπώθηκε πρώτη φορά στην υπόθεση International Fruit Company και στη συνέχεια στην υπόθεση Kupferberg, όπου και εισήχθησαν οριστικά κριτήρια για την εφαρμογή διεθνών συμφωνιών στην ενωσιακή έννομη τάξη.³⁹

Αυτή η στάση του Δικαστηρίου φαίνεται να εξυπηρετεί και πολιτικούς σκοπούς, για αυτό τα σχετικά νομικά επιχειρήματα θεωρούνται από κάποιους ανεπαρκή (Errico, 2011). Τελικά, η διαχρονικά αρνητική στάση του Δικαστηρίου αναφορικά στην αναγνώριση άμεσου αποτελέσματος των Συμφωνιών του ΠΟΕ - σε αντίθεση με ό, τι συμβαίνει με άλλες διεθνείς συμφωνίες - καταλήγει να αποδίδει στον πρώτο ένα διακριτό καθεστώς σε σχέση με άλλους διεθνείς οργανισμούς⁴⁰. Ο M. Bronckers σημειώνει ότι *«η μη αναγνώριση άμεσου αποτελέσματος σε διεθνείς συμφωνίες συνιστά ασυνέπεια σε μία ένωση κρατών που βασίστηκε στο νομικό εργαλείο των συνθηκών για την ίδρυση και εξέλιξή της»* (Bronckers, 2005). Από την άλλη, είναι γεγονός ότι, λόγω της δομής της ενωσιακής έννομης τάξης, θα ήταν και νομικά δύσκολο να αναγνωριστεί άμεσο αποτέλεσμα σε συμφωνίες του ΠΟΕ ή σε αποφάσεις οργάνων του.

Άλλωστε, το Δικαστήριο διαχρονικά αρνείται να αναγνωρίσει τη δυνατότητα άμεσης επίκλησής αποφάσεων του ΟΕΔ του προς έλεγχο του κύρους ενωσιακής πράξης ενώπιον του (Errico, 2011). Αυτή του η στάση αποτυπώνεται σε αποφάσεις του επί αγωγών αποζημίωσης ιδιωτών λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης που αφορούσαν τον έλεγχο της νομοθετικής συμπεριφοράς της τότε Κοινότητας βάσει αποφάσεων του ΟΕΔ. Οι ενάγοντες ισχυριζόντουσαν ότι έχουν υποστεί ζημία εξαιτίας της μη συμμόρφωσης της ΕΕ σε αποφάσεις του ΟΕΔ. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν οι

³⁹ Μόνο σε δύο περιπτώσεις το ΔΕΕ αναγνώρισε άμεσο αποτέλεσμα σε Συμφωνία του ΠΟΕ: Στις υποθέσεις Nakajima και Fediol, που αποτελούν νομολογιακές εξαιρέσεις (Βλαστού, et al., 2015)

⁴⁰ Το Δικαστήριο επιμένει στη διαφορά του ΠΟΕ σε σχέση με άλλους διεθνείς οργανισμούς, διότι ο ΠΟΕ έχει πολλά κράτη μέλη με τα οποία η Ένωση δεν επιθυμεί τη διαμόρφωση ιδιαίτερων σχέσεων, και επιπλέον επειδή οι σχέσεις εντός ΠΟΕ διαμορφώνονται στη βάση παραχωρήσεων (Βλαστού, et al., 2015)

αποφάσεις Biret, Van Parys και FIAMM.⁴¹ Στην υπόθεση FIAMM, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι αποκλείεται οποιαδήποτε οδός προστασίας των κρατών μελών και ιδιαιτέρως των ιδιωτών από παράνομη ενωσιακή συμπεριφορά αναφορικά στις Συμφωνίες του ΠΟΕ - εκτός των, πρακτικά σπανίως εφαρμοζόμενων, νομολογιακών εξαιρέσεων Nakajima και Fediol (Βλαστού, et al., 2015). Αν και η νομολογία του Δικαστηρίου επί του ζητήματος είναι πολύπλοκη, από την δομή των νομικών επιχειρημάτων διαφαίνεται ότι μέλημα του Δικαστηρίου είναι να προβλέψει και τις πολιτικές συνέπειες των αποφάσεων του. Το ΔΕΕ σταθερά επιδιώκει να σεβαστεί τις πολιτικές αποφάσεις της ΕΕ όταν αντιλαμβάνεται ότι η ίδια προσπαθεί να εφαρμόσει συγκεκριμένη υποχρέωση που απορρέει από το ενωσιακό δίκαιο (Errico, 2011).

⁴¹ Για σύντομη αναφορά στη σχετική νομολογία, βλέπε «Βλαστού, Φ., Ξερνού, Μ. & Παπαδάκη, Δ., 2015. Διπλωματική εργασία: Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών. Η συμμετοχή στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Αθήνα, σελ 34 -37.

Συμπεράσματα

Όπως διαπιστώθηκε, η ΚΕΠ είναι μία από τις πιο σημαντικές πολιτικές της Ένωσης και ένα από τα πιο επιτυχημένα δείγματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με ουσιαστική συμβολή στην αύξηση της ευημερίας εντός της ΕΕ. Στο πεδίο της ΚΕΠ, η ΕΕ ενεργεί ως ενιαία οντότητα, θεσπίζοντας τη σχετική εσωτερική νομοθεσία, διαπραγματευομένη εξ ονόματος όλων των κρατών μελών της τόσο διμερείς και περιφερειακές όσο και πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες, και υπερασπιζόμενη τα συμφέροντά τους σε διεθνείς εμπορικές διαφορές. Η ΚΕΠ διαμορφώνεται στο πλαίσιο της προώθησης ενός ανοικτού και δίκαιου διεθνούς συστήματος εμπορικών συναλλαγών, λαμβάνοντας πάντως υπόψη τα επί μέρους συμφέροντα των κρατών μελών της ΕΕ, ενώ ειδικά για τις εμπορικές συμφωνίες προϋποθέτει τη συνεργασία της Επιτροπής, του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Μετά από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, η συμπερίληψη και των ΑΞΕ στο πεδίο εφαρμογής της ΚΕΠ επιτρέπει μία πιο ολιστική προσέγγιση σε ζητήματα εμπορίου και επενδύσεων και προσδίδει άλλη δυναμική στη μελλοντική εξέλιξη της, μέσα από τη σύναψη μεικτών εμπορικών ή αυτόνομων επενδυτικών συμφωνιών. Η σταδιακή αντικατάσταση των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ μεμονωμένων μελών της ΕΕ και τρίτων χωρών από αντίστοιχες συμφωνίες της ΕΕ, το σχεδιαζόμενο ενωσιακό πλαίσιο για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων και η προωθούμενη σύσταση Πολυμερούς Επενδυτικού Δικαστηρίου αναμένεται να συμβάλουν στην περαιτέρω ενδυνάμωση της ΕΕ ως εμπορικού εταίρου στη διεθνή σκηνή και να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική της δύναμη.

Ως κορυφαία εμπορική δύναμη, η ΕΕ αφενός μετέχει ως εμπορικός εταίρος σε πλήθος διμερών και περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών. Αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με το περιεχόμενό τους, όπως διαφοροποιούνται και οι προτεραιότητες πολιτικής της ΕΕ που οι συμφωνίες εξυπηρετούν. Σε κάθε περίπτωση, τόσο οι Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης, όσο και οι Συμφωνίες Ελεύθερων Συναλλαγών αλλά και οι Συμφωνίες Σύνδεσης δεν χρησιμεύουν μόνο στην μείωση των φραγμών του εμπορίου, αλλά είναι και εργαλεία πολιτικής για την ενδυνάμωση διμερών δεσμών μεταξύ της ΕΕ και των εμπορικών εταίρων της και για την προώθηση ευρωπαϊκών αρχών και αξιών. Ειδικά οι ΣΕΣ νέας γενιάς, τη σύναψη των οποίων

επιδιώκει σταθερά η ΕΕ από το 2006 και μετά, αποδεικνύονται ένα σημαντικό πολιτικό εργαλείο, όχι μόνο με οικονομικές, αλλά και με κοινωνικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις.

Αφετέρου, η Ένωση έχει διαμορφώσει μια ισχυρή κοινή εμπορική πολιτική στο πλαίσιο του ΠΟΕ με την υπογραφή πολυμερών εμπορικών συμφωνιών και συμφωνιών συνεργασίας σε διάφορους τομείς. Τόσο η Ένωση όσο και τα κράτη μέλη εκπροσωπούνται από κοινού, ως ενότητα, από την Επιτροπή ενόπιον του ΠΟΕ, η οποία μεριμνά συνεχώς για τον συγκερασμό των εθνικών συμφερόντων των κρατών μελών. Παρά το γεγονός ότι η Ένωση επιδιώκει την προώθηση ενός δίκαιου, προβλέψιμου και βασισμένου σε κανόνες πολυμερούς εμπορικού συστήματος, συχνά της αποδίδεται ο χαρακτηρισμός του «δύσκολου» εμπορικού εταίρου από τα υπόλοιπα κράτη μέλη του Οργανισμού, λόγω του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίον διαπραγματεύεται, εξαιτίας της ατζέντας που προωθεί, αλλά και λόγω της έλλειψης πλήρους συμμόρφωσης με τις Συμφωνίες και με τις αποφάσεις των οργάνων του ΠΟΕ.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι ένα από κύρια ζητήματα που θα απασχολήσει την Ένωση ως εμπορικό εταίρο στο μέλλον είναι το κατά πόσο η ΚΕΠ θα συνεχίσει να αποδίδει την ίδια σημασία στη διμερή και την πολυμερή προσέγγιση ή θα επικεντρωθεί περισσότερο στις διμερείς εμπορικές συμφωνίες, δεδομένου ότι το πολυμερές εμπορικό σύστημα φαίνεται να αντιμετωπίζει προκλήσεις, κυρίως λόγω εμπορικών διαφωνιών μεταξύ των κύριων παικτών. Το αρνητικό κλίμα ενισχύει η στροφή των ΗΠΑ στον προστατευτισμό και η αμφισβήτηση εκ μέρους τους της πολυμερούς συνεργασίας στον ΠΟΕ, παράλληλα με την αυξημένη ανησυχία της ΕΕ για τη βιομηχανική πολιτική της Κίνας, καθώς και η προώθηση από κάποιες χώρες διμερών στόχων σε βάρος πολυμερών δεσμεύσεων (Wguuck, 2017).

Από τη μία υπάρχουν φωνές που υποστηρίζουν ότι, καθώς η διατήρηση ενός ανοιχτού διεθνούς εμπορικού συστήματος είναι σημαντική για τη διασφάλιση της οικονομικής μεγέθυνσης των κρατών μελών της ΕΕ, η τελευταία θα πρέπει να εντείνει τις προσπάθειες ώστε να καταπολεμηθεί ο προστατευτισμός και να εμβαθυνθεί η εμπορική συνεργασία με χώρες που έχουν την ίδια λογική σε θέματα εμπορίου εντός του ΠΟΕ (Hoekman & Puccio, 2019). Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι ενώ η ΕΕ έχει ένα ισχυρό δίκτυο ΣΕΣ στο οποίο μπορεί εναλλακτικά να στηριχθεί, κάποια από τα πιο

δύσκολα ζητήματα στις διαπραγματεύσεις των ΣΕΣ (π.χ. η διευθέτηση επενδυτικών διαφορών) θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν πιο εύκολα -εσωτερικά και εξωτερικά - με ένα πιο ισχυρό πολυμερές πλαίσιο (Wituck, 2017). Σε αυτή την κατεύθυνση, η ΕΕ καλείται να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο και να συνεργαστεί με τους εμπορικούς της εταίρους στο πλαίσιο του ΠΟΕ για την αναμόρφωση του πολυμερούς εμπορικού συστήματος. Άλλωστε, η Επιτροπή έχει υποβάλει από το 2018 μία δέσμη προτάσεων για τον εκσυγχρονισμό του ΠΟΕ και για την προσαρμογή των διεθνών εμπορικών κανόνων στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η παγκόσμια οικονομία. Αυτές οι προτάσεις σχετίζονται με τρεις περιοχές – κλειδιά: Τον εκσυγχρονισμό των κανόνων του διεθνούς εμπορίου ώστε να ανταποκρίνονται στη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία, την ενδυνάμωση του ρόλου επίβλεψης που έχει ο ΠΟΕ, και την εξεύρεση λύσης στο αδιέξοδο σχετικά με τον Μηχανισμό Επίλυσης Διαφορών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Από την άλλη, κάποιοι αναλυτές επισημαίνουν ότι ενώ σε ένα πλαίσιο δυναμικών πολυμερών διαπραγματεύσεων οι διμερείς εμπορικές συμφωνίες μπορεί να είναι απλώς ένας τρόπος αύξησης της διαπραγματευτικής δύναμης της ΕΕ, όταν υπάρχουν σοβαρές δυσχέρειες και αδιέξοδα στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις οι διμερείς συμφωνίες έχουν την δυναμική να υποκαταστήσουν την πολυμερή προσέγγιση - ειδικά σε ζητήματα εκτός αρμοδιότητας του ΠΟΕ και ιδιαίτερος όταν συμβαλλόμενοι της ΕΕ είναι ανεπτυγμένες χώρες (Duran & Millet, 2016). Στην ίδια λογική, ο A. Hervé φθάνει να υποστηρίξει ότι το βασισμένο σε κανόνες πολυμερές εμπορικό σύστημα καταρρέει σταδιακά, δίνοντας τη θέση του σε ένα απρόβλεπτο καθεστώς που κυριαρχείται από τα «power politics» και από την αναθέρμανση διεθνών οικονομικών εντάσεων, και ότι οι προσπάθειες αναμόρφωσης του ΠΟΕ είναι καταδικασμένες να πέφτουν στο κενό, τουλάχιστον στην παρούσα συγκυρία. Σε αυτήν την κατεύθυνση, ο ίδιος διατείνεται ότι η διμερής προσέγγιση είναι ο μόνος ρεαλιστικός τρόπος ώστε η ΕΕ να διατηρήσει τα συμφέροντα της μακροπρόθεσμα στη διεθνή σκηνή. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, οι διμερείς συμφωνίες της ΕΕ μπορούν να διαμορφώσουν τη βάση μίας «ευέλικτης και διαφοροποιημένης πολυμερούς προσέγγισης», διατηρώντας το απαραίτητο για το διεθνές εμπόριο σταθερό και προβλέψιμο πλαίσιο κανόνων (Hervé, 2020).

Από τη σύνθεση των παραπάνω οπτικών φθάνουμε στο συμπέρασμα ότι τόσο η πολυμερής όσο και η διμερής προσέγγιση χρειάζεται να επιδιώκονται ισομερώς και να αλληλοσυμπληρώνονται. Η ΚΕΠ σαφώς ενδυναμώνεται μέσω της σύναψης διμερών συμφωνιών, από την άλλη η ενεργή συμμετοχή της ΕΕ στον ΠΟΕ είναι *sine qua non* όρος για την προώθηση των ευρωπαϊκών συμφερόντων. Το ζητούμενο είναι να επιδιώκεται η αρμονική ισορροπία ανάμεσα την προώθηση της διμερούς και περιφερειακής ατζέντας της ΚΕΠ και την υποστήριξη του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, ώστε η ΕΕ να παραμένει ηγέτης στη διεθνή εμπορική σκηνή συνεισφέροντας σε ιδέες και αξίες, φροντίζοντας παράλληλα για τα δικά της περιφερειακά συμφέροντα. Σε αυτήν την κατεύθυνση άλλωστε κινείται και η Στρατηγική «Εμπόριο για όλους» (2015), που έχει ως διακηρυγμένο στόχο την ενίσχυση της ΚΕΠ για την προώθηση της ανάπτυξης, της απασχόλησης και των επενδύσεων, μέσα από την επιδίωξη τόσο διμερών όσο και πολυμερών συμφωνιών (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019). Εφόσον εξακολουθήσει να λειτουργεί ως παράγων σταθερότητας του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, προωθώντας ταυτόχρονα διμερείς εμπορικές συμφωνίες, η ΕΕ θα επιβεβαιώσει ότι παραμένει προσηλωμένη στην ιδέα της ολοκλήρωσης που ξεπερνά τη συνεργασία που βασιζόταν στο βεστφαλιανό μοντέλο του έθνους - κράτους (Duran & Millet, 2016), αλλά και ότι αναλαμβάνει πρωταγωνιστικό ρόλο ως προς τη διατήρηση ενός βασισμένου σε κανόνες διεθνούς συστήματος εμπορίου. Με αυτόν τον τρόπο θα ισχυροποιήσει έτι περαιτέρω την οικονομική αλλά και την πολιτική της δύναμη.

Βιβλιογραφία

Bozerkoska, J. B., 2013. The European Union and the World Trade Organization: Problems and Challenges. *Croatian Journal of Education* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://hrcak.srce.hr>

(file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/CYELP_7_cijeli_t_pdf_15.pdf)

[Πρόσβαση 7 8 2020].

Bronckers, M., 2005. The Effect of the WTO in European Court Litigation. *Tex. Int'l LJ* 40, 443.

Brulhart, M. & Matthews, A., 2007. EU External Trade Policy. *The European Union: Economics & Policies, 8th edition*:Cambridge University Press.

Dimopoulos, A., 2005. The effects of the Lisbon Treaty on the principles and objectives of the Common Commercial Policy. *European Foreign Affairs Review, Volume 15, Issue 2*.

Duran, P. G. - & Millet, M., 2016. *Different Glances at EU Trade Policy*. Barcelona: CIDOB Edicions.

Dur, A. & Zimmerman, H., 2007. Introduction: The EU in International Trade Negotiations. *Journal of Common Market Studies*.

Elgström, M. & Strömvik, O., 2005. *The European Union as an international negotiator in Elgström E. and Jönsson C*. London: Routledge.

Elgström, O., 2007. Outsiders' Perceptions of the EU in International Trade Negotiations. *Journal of Common Market Studies*.

Errico, J., 2011. The WTO in the EU: Unwinding the knot. *Cornell International Law Journal, Vol.44*.

European Commission, 2013. *How the EU works with the WTO*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150988.pdf

[Πρόσβαση 6 8 2020].

European Commission, 2019a. *Annual Report on the implementation of trade agreements(1st Jan-31st Dec. 2018)*, Brussels

European Commission, 2019b. *The Comprehensive Economic and Trade Agreement with Canada*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/ceta-chapter-by-chapter/>

[Πρόσβαση 29 7 2020].

European Commission, 2019c. *The Free Trade Agreement with Japan*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-japan-economic-partnership-agreement

[Πρόσβαση 9 8 2020].

- European Commission, 2019d. *The Free Trade Agreement with Singapore*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-singapore-agreement
[Πρόσβαση 4 8 2020].
- European Commission, 2020a. *Foreign Investment*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/investment>
[Πρόσβαση 8 8 2020].
- European Commission, 2020b. *Overview of FTA and Other Trade Negotiations*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf
[Πρόσβαση 24 8 2020].
- European Commission, 2020c. *The Multilateral Investment Court project*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1608>
[Πρόσβαση 9 8 2020].
- European Commission, 2020d. *The Trade agreement with the four founding members of Mercosur*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur>
[Πρόσβαση 30 7 2020].
- Eurostat, 2019. *Δελτίο τύπου 49/2019*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9677750/6-18032019-AP-EN.pdf/6fce968a-cc9f-494d-a19c-e04576e42fa9>
[Πρόσβαση 25 7 2020].
- Hervé, A., 2020. The European Union and its model to regulate international trade relations. *European Issues (n°554)*, Fondation Robert Schuman.
- Higgot, R., Lehmann, J. P. & Lehmann, F., 2005. How to Manage the Governance Gap at the WTO. *GARNET policy brief, 2*.
- Hoekman, B. & Puccio, L., 2019. *EU trade policy: challenges and opportunities PP 2019/06*. Badia Fiesolana: Robert Schuman Centre for Advanced Studies.
- Laroussilhe, O. d., 2019. New challenges for the European Union's trade policy. *European Issues (502)*, Fondation Robert Schuman.
- Meunier, S., 2005. Trading Voices: The European Union in International Commercial Negotiations. *Princeton, NJ*.
- Meunier, S., 2007. Managing Globalization?. *Journal of Common Market Studies*.
- Meunier, S. & Nicolaidis, K., 2006. The European Union as a conflicted trade power. *Journal of European Public Policy*, 13:6, September, p. 906–925.
- Wruuck, P., 2017. *Coping with mixed feelings - What future for European trade policy?*: EU Monitor, Deutsche Bank Research.

Well, L. v. & Reardon, M., 2011. *The WTO and the EU: Leadership versus Power in International Image* (halshs-00648761).

WTO, 2020a. *What is the WTO? What we stand for*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/what_stand_for_e.htm
[Πρόσβαση 12 8 2020].

WTO, 2020b. *What is the WTO? Who we are*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm
[Πρόσβαση 15 August 2020].

Young, A. R., 2007. Trade Politics Ain't What It Used to Be. *Journal of Common Market Studies*.

Βλαστού, Φ., Ξερνού, Μ. & Παπαδάκη, Δ., 2015. *Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών. Η συμμετοχή στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ)*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Αθήνα.

Γαβρηλίδης, Δ., 2019. *Η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Achmea και η ενωσιακή έννομη τάξη*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Αθήνα.

Γουργουρίνης, Α., 2020. *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο και Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών*. Εκπαιδευτικό Υλικό, ΚΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά ΕΣΔΔΑ, Αθήνα.

Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016. *eur-lex.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=EL>
[Πρόσβαση 17 8 2020].

Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019. *Προς ένα ανοικτό και δίκαιο παγκόσμιο εμπόριο*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://europa.eu/european-union/topics/trade_el
[Πρόσβαση 7 8 2020].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019. *Policy Making*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/>
[Πρόσβαση 23 7 2020].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020α. *Goods and services*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/goods-and-services>
[Πρόσβαση 4 8 2020].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020β. *Negotiations and Agreements*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements>
[Πρόσβαση 5 8 2020].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020γ. *The position of the EU in world trade*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade>
[Πρόσβαση 23 7 2020].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020δ. *Έκθεση της Επιτροπής επί του Κανονισμού 1219/2012, 6/4/2020, COM(2020), 134 final*, Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2019. *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι εμπορικοί εταίροι της*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/160/the-european-union-and-its-trade-partners>
[Πρόσβαση 26 7 2020].

Κανονισμός 1219/2012, ΕΕ L 351 της 20.12.2012 σ. 40. *eur-lex.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1219&from=EN> [Πρόσβαση 29 7 2020].

Κανονισμός 2019/452, ΕΕ L 79I της 21.3.2019, σ. 1. *eur-lex.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0452&from=EN> [Πρόσβαση 28 7 2020].

Μαυρομάτη, Α., 2017. *Περιεχόμενο και άσκηση της κοινής εμπορικής πολιτικής της Ε.Ε.* Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Αθήνα.

Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ΠΟΕ , 2016. *The EU Mission to the WTO*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://eeas.europa.eu/delegations/world-trade-organization-wto/1225/eu-mission-wto_en
[Πρόσβαση 16 8 2020].

Μπαμπανάκης, Χ., 2018. *Η Εμπορική Πολιτική της Ε.Ε. και η διαδικασία διαπραγμάτευσης στα πλαίσια του ΠΟΕ: Δυνατότητες προώθησης των ελληνικών συμφερόντων*. Τελική εργασία, ΚΕ' Εκπαιδευτική Σειρά ΕΣΔΔΑ, Αθήνα.

Νεφράμη, Ε., 2019. *Οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών νέας γενιάς της ΕΕ* [Συνέντευξη] (7 5 2019). [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/oi-symfonies-eleytheron-synallagon-neas-genias-tis-eyropaikis-enosis-synenteychi-me-tin>

[Πρόσβαση 1 8 2020].

Παπαδοπούλου, Ρ. - Ε., 2018-2019. *Ενωσιακό και Διεθνές Δίκαιο*. Εκπαιδευτικό Υλικό, ΚΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά ΕΣΔΔΑ, Αθήνα.

Περάκης, Μ., 2012. *Συνθήκη ΕΕ & ΣΛΕΕ. Κατ' άρθρον ερμηνεία: Άρθρο 217*. Στο: Β. Χριστιανού, επιμ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 976-977..

ΠΟΕ, 2020. *WTO organizational chart*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org2_e.htm
[Πρόσβαση 10 8 2020].

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020. *Σχετικά με τη Συμφωνία του Cotonou*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/cotonou-agreement/>
[Πρόσβαση 27 7 2020].

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019α. *Εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/trade-policy/trade-agreements/>
[Πρόσβαση 25 7 2020].

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2018. *Το Συμβούλιο εγκρίνει νέα προσέγγιση για τη διαπραγμάτευση και σύναψη εμπορικών συμφωνιών της ΕΕ*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2018/05/22/new-approach-on-negotiating-and-concluding-eu-trade-agreements-adopted-by-council/>
[Πρόσβαση 28 7 2020].

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019β. *Η εμπορική νομοθεσία της ΕΕ*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/trade-policy/eu-trade-legislation/>
[Πρόσβαση 29 7 2020].

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019γ. *Προώθηση των αξιών της ΕΕ μέσω του εμπορίου*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/trade-policy/promoting-eu-values>
[Πρόσβαση 22 7 2020].

Συμφωνία του Μαρακές για την εγκαθίδρυση του ΠΟΕ, 1994. <https://www.wto.org>.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf
[Πρόσβαση 20 Αύγουστος 2020].

Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, 1957. *eur-lex.europa.eu*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=EN>
[Πρόσβαση 13 8 2020].

Συνθήκη της Νίκαιας, 2001. *eur-lex.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EL>
[Πρόσβαση 15 8 2020].

Συνθήκη του Άμστερνταμ, 1997. *eur-lex.europa.eu*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EL>
[Πρόσβαση 20 8 2020].

Χρυσομαλλίδης, Χ., 2020. *Διεθνές και Ευρωπαϊκό Οικονομικό και Εμπορικό Σύστημα*. Εκπαιδευτικό Υλικό, ΚΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά ΕΣΔΔΑ, Αθήνα.

Παράρτημα

Οι 78 εν ισχύ διμερείς εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ

<u>Albania (Western Balkans)</u>	<u>Stabilisation and Association Agreement</u>	In force since 2009
<u>Algeria</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2005
<u>Andorra</u>	<u>Customs union</u>	In force since 1991
<u>Antigua and Barbuda (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Armenia</u>	<u>Partnership and Cooperation Agreement</u>	In force since 1999, negotiations on modernisation began in March 2019, on hold since April 2019
<u>Azerbaijan</u>	<u>Partnership and Cooperation Agreement</u>	In force since 1999, negotiations on modernisation began in 2017, on hold since 2019
<u>Bahamas (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Barbados (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Belize (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008

<u>Bosnia and Herzegovina (Western Balkans)</u>	<u>Stabilisation and Association Agreement</u>	In force since 2015
<u>Botswana (SADC)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Cameroon (Central Africa)</u>	<u>Interim Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2014
<u>Canada</u>	<u>Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)</u>	Provisionally applied since 2017
<u>Chile</u>	<u>Association Agreement and Additional Protocol</u>	In force since 2003, negotiations on modernisation began in 2017, on hold since 2019
<u>Colombia (with Ecuador and Peru)</u>	<u>Trade Agreement</u>	Provisionally applied since 2013
<u>Comoros (ESA)</u>	<u>Interim Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2019, negotiations on modernisation began in 2019
<u>Costa Rica (Central America)</u>	<u>Association Agreement with a strong trade component</u>	Provisionally applied since 2013
<u>Côte d'Ivoire (West Africa)</u>	<u>Stepping stone Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Dominica (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Dominican Republic (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Ecuador (with Colombia and Peru)</u>	<u>Trade Agreement</u>	Provisionally applied since 2013
<u>Egypt</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2004
<u>El Salvador (Central America)</u>	<u>Association Agreement with a strong trade component</u>	Provisionally applied since 2013

<u>Eswatini (SADC)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Faroe Islands</u>	<u>Agreement</u>	In force since 1997
<u>Fiji (Pacific)</u>	<u>Interim Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2014
<u>Georgia</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2016
<u>Ghana (West Africa)</u>	<u>Stepping stone Economic Partnership Agreement provisionally applied</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Grenada (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Guatemala (Central America)</u>	<u>Association Agreement with a strong trade component</u>	Provisionally applied since 2013
<u>Guyana (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Honduras (Central America)</u>	<u>Association Agreement with a strong trade component</u>	Provisionally applied since 2013
<u>Iceland</u>	<u>Economic Area Agreement</u>	In force since 1994
<u>Israel</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2000
<u>Iraq</u>	<u>Partnership and Cooperation Agreement</u>	Provisionally applied since 2012
<u>Jamaica (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Japan</u>	<u>Global Agreement</u>	In force since 2019
<u>Jordan</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2002
<u>Kazakhstan</u>	<u>Enhanced Partnership and Cooperation Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Kosovo</u>	<u>Stabilisation and Association Agreement</u>	In force since 2016

<u>Lebanon</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2006
<u>Lesotho (SADC)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Liechtenstein</u>	<u>Economic Area Agreement</u>	In force since 1995
<u>Madagascar (ESA)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2012, negotiations on modernisation began in 2019
<u>Mauritius (ESA)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2012, negotiations on modernisation began in 2019
<u>Mexico</u>	<u>Global Agreement</u>	In force since 2000, negotiations on modernisation began in 2016, 'Agreement in principle' on the trade part reached in 2018
<u>Moldova</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2016
<u>Montenegro (Western Balkans)</u>	<u>Stabilisation and Association Agreement</u>	In force since 2010
<u>Morocco</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 2000, negotiations on modernisation began in 2013, on hold since 2014
<u>Mozambique (SADC)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Namibia (SADC)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Nicaragua (Central America)</u>	<u>Association Agreement with a strong trade component</u>	Provisionally applied since 2013
<u>North Macedonia (Western Balkans)</u>	<u>Stabilisation and Association Agreement</u>	In force since 2004
<u>Norway</u>	<u>Economic Area Agreement</u>	In force since 1994
<u>Palestinian Authority</u>	<u>Interim Association Agreement</u>	In force since 1997

<u>Papua New Guinea (with Fiji)</u>	<u>Interim Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2013
<u>Madagascar (ESA)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2009
<u>Peru (with Colombia and Ecuador)</u>	Trade Agreement	Provisionally applied since 2013
<u>Samoa (Pacific)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2018
<u>San Marino</u>	<u>Customs union</u>	In force since 1991
<u>Serbia (Western Balkans)</u>	<u>Stabilisation and Association Agreement</u>	In force since 2013
<u>Seychelles (ESA)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2012, negotiations on modernisation began in 2019
<u>Singapore</u>	<u>Free Trade Agreement</u>	In force since 2019
<u>Solomon Islands (Pacific)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2020
<u>South Africa</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>South Korea</u>	<u>Free Trade Agreement</u>	In force since 2015
<u>St Kitts and Nevis (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>St Lucia (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>St Vincent and the Grenadines (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Suriname (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Switzerland</u>	<u>Agreement</u>	In force since 1973

<u>Trinidad and Tobago (CARIFORUM)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2008
<u>Tunisia</u>	<u>Association Agreement</u>	In force since 1998, negotiations on modernisation began in 2015, on hold since 2019
<u>Turkey</u>	<u>Customs union</u>	In force since 1995
<u>Ukraine</u>	<u>Deep and Comprehensive Free Trade Agreement Association Agreement</u>	Provisionally applied since 2016
<u>Zimbabwe (ESA)</u>	<u>Economic Partnership Agreement</u>	Provisionally applied since 2012, negotiations on modernisation began in 2019

Πηγή: Επίσημη Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
<https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/# in-place>

Ε.Π.
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)
 Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Τάυρος
 τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479
www.ekdd.gr